

Mokslo Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 11 (588)

LIETUVOS UNIVERSITETŲ TARPTAUTINIS PRIPAŽINIMAS

Pasaulio universitetų reitinge – dviejų Lietuvos universitetų šuolis

Agnė Augustinaitė

Šiomis dienomis paskelbtas tarptautinis universitetų reitingas („2017–2018 QS World University Rankings“). Jam matome neeilinį įvykį – du Lietuvos universitetai pateko tarp 2,1 proc. geriausių pasaulio universitetų. Aukščiausiai tarp Lietuvos universitetų atsidūrė Vilniaus universitetas – naujajame reitinge jis yra 401–410 vietoje (praėjusiais metais buvo 481–490). Antras geriausiai įvertintas ir didžiausią šuolį padaręs – Vilniaus Gedimino technikos universitetas, užimantis 551–600 vietą tarp reitinguotų pasaulio universitetų (anksčiau buvo 701+ kategorijoje). Į reitingą taip pat pateko ir KTU bei VDU, kurie atitinkamai užima 701–750 ir 801–1000 vietų kategorijas.

„Į šį tarptautinį QS reitingą patenka tik 4 Lietuvos universitetai, o du iš jų demonstruoja vis geresnius rezultatus. Žinant, kad reitinguojamų pasaulio aukštųjų mokyklų vis daugėja, šuolis aplenkiant 100–150 universitetų yra išties didelis. VU ir VGTU užsitikrino tvirtas pozicijas tarp geriausių 2,1 proc. pasaulio universitetų“, – sako VGTU rektorius Alfonsas Daniūnas.

Geriausių pasaulio universitetų trejetuke,

VGTU rūmai

kaip ir praėjusiais metais, išlieka Masačusetso (Massachusetts) technologijos institutas, Stanfordo ir Harvardo universitetai. Universitetams balai skiriami, įvertinus jų akademinę reputaciją, pripažinimą tarp darbdavių, studentų ir dėstytojų santykių padaliniuose, citavimo dažnumo rodiklį, užsienio dėstytojų dalį ir užsienio studentų skaičių.

„QS World University Rankings“ yra didžiausias nepriklausomas pasaulinis universitetų reitingas. Šiais metais iš visų 26 tūkst. pasaulio universitetų tik 1000 pateko į reitingą. QS reitingų komanda išanalizavo daugiau nei 12 mln. mokslinių darbų, apklausė 115 tūkst. darbdavių ir akademikų. Parengta pagal Vilniaus Gedimino technikos universiteto Viešosios komunikacijos direkcijos pranešimą

Aukštųjų mokyklų profsąjungų susivienijimo vadovė doc. dr. Asta Lapinskienė

ŠIAME NUMERYJE

Akademinė bendruomenė išsėina į gatves: protestai, reikalavimai Seimui ir Vyriausybei 1–2 p.

Diskusija apie universitetinio ugdymo pertvarką: Kas užsimojo prieš humanitarinius ir socialinius mokslus? Ką tikrai reikia reformuoti? ● 3–4, 5 p.

Lietuvos Respublikos Seimo pranešimai ● 5 p.

Švietimo ir mokslo ministerijos pranešimai ● 6 p.

Justinas Stonys apie šiuolaikinę muziejinkystę ● 5, 7, 9 p.

Apie statybinius polimerus – naujame vadovėlyje universitetams ● 8 p.

Iškilių asmenybių galerijoje: akademikui Jurgiui Viščakui atminti, bibliotekininko ir bibliografo R. V. Rimšos 80-metis ● 7–9 p.

Dirvožemis pasaulyje dykumėja. Ar Lietuva to išvengs? ● 10 p.

Kreipimasis į Lietuvos akademinę bendruomenę

Šių metų gegužės 18 d. įvykęs susitikimas su Vyriausybės atstovais dėl Švietimo šakos kolektyvinės sutarties nebuvo konstruktyvus ir nedavė rezultatų. Vyriausybė, argumentuodama lėšų stoką, iš principo atsisako didinti aukštojo mokslo finansavimą. Atlyginimus aukštųjų mokyklų darbuotojams pasiūlyta didinti paprasčiausiu būdu – iš „vidinių rezervų“, tai yra atleidžiant trečdali darbuotojų.

Pasinaudojant netrukus turėsiančiu įsigaliojanti naujuoju Darbo kodeksu, toks „optimizavimas“ nei valstybei, nei aukštosioms mokykloms beveik nieko nekainuos, nes atleidžiami darbuotojai taps „atliekamais žmonėmis“ ir, gavę tik vieno mėnesio dydžio kompensacijas, tiesiogine šio žodžio prasme, bus išmesti į gatvę.

Tęsdama neoliberalią ekonominę ir socialinę politiką, Lietuvos valdžia net nekelia klausimo dėl akivaizdžiai būtino didesnio aukštojo mokslo finansavimo ir neprisiima jokios atsakomybės už vykdomą „reformos“ padarinius bei aukštųjų mokyklų darbuotojų – savo šalies piliečių – padėtį

ir likimą. Pagrindiniu reformos tikslu skelbiama studijų kokybė, tačiau ji negerės, jei akademiniam personalui nebus užtikrintas gerai apmokamas stabilus darbas. Gal po gražiais žodžiais apie aukštojo mokslo reformos naudą visuomenei slypi visai kiti tikslai – nauda tam tikroms interesų grupėms ir konkrečioms akademinio elito atstovams?

Šiandien Lietuvos akademinė bendruomenė turi tik dvi galimybes. Pirmoji – klusniai susitaikyti su „reformatorių“ planais ir toliau būti akademiniais baudžiauninkais, tai yra pačiai aukštajai mokyklai „optimizuotis“, vykdant „reformą“ pagal valdžios primetamas „kovos dėl būvio“ taisykles. Antroji – pirmą kartą nuo Nepriklausomybės atkūrimo laikų parodyti kolektyvinę pilietinę valią ir susitelkus mitingais, eitynėmis, visuotiniu streiku ir kitomis demokratinėmis bei teisinėmis formomis pasipriešinti nieko gero aukštajam mokslui nežadančiai ir nehumaniškai „reformai“.

Kviečiame aukštųjų mokyklų darbuotojus ruošti mitingui ir kitoms protesto akcijoms, kurių metu bus keliamas šis pa-

grindinis reikalavimas Lietuvos valdžiai:

Lietuvos aukštojo mokslo reforma neturi būti nei dar vienas aukštųjų mokyklų išteklų ir turto perskirstymas tarp akademinų ir verslo klanų, nei neapgalvotas eksperimentas su Lietuvos mokslu ir jo darbuotojais. Ji turi būti vykdoma demokratiškai, skaidriai, sąžiningai, laikantis teisės aktų, tarnauti visos šalies ir akademinės bendruomenės interesams. Akademinė bendruomenė turi teisę būti svarbiu šios reformos subjektu ir yra pajėgi joje dalyvauti.

Lietuvos aukštųjų mokyklų profesinių sąjungų susivienijimo taryba skelbia birželio 15 d. mitingą-eitynes Vilniuje, Gedimino prospektu iki V. Kudirkos a. – LR Vyriausybės rūmų. Tikimės, kad Lietuvos akademinė bendruomenė supranta susidariusią padėtį ir aktyviai dalyvaus gindama savo teises, šalies mokslo likimą ir savo valstybės interesus.

LAMPSS tarybos vardu pirmininkė doc. dr. A. Lapinskienė
Lietuvos mokslininkų sąjungos tarybos vardu pirmininkas prof. dr. Jonas Jasaitis

DALYVAUKIME PROTESTO AKCIJOJE – MITINGE-EITYNĖSE

prieš vykdomą aukštojo mokslo skurdinimą, pseudoliberalią socialinę politiką, antidemokratišką aukštojo mokslo reformą

Lietuvos aukštųjų mokyklų profesinių sąjungų susivienijimo taryba ir Lietuvos mokslininkų sąjungos taryba skelbia protesto akciją – mitingą-eitynes Vilniuje. Akcijai rengti gautas Vilniaus miesto savivaldybės leidimas. Pradžią – šių metų birželio 15 d. 11 val. prie LR Seimo rūmų. VISI žygiuosime Gedimino prospektu nuo LR Seimo iki LR Vyriausybės rūmų (V. Kudirkos a.). Mitingo metu kreipsimės į LR Seimą ir Vyriausybę. Akcijos pabaiga – 14 val.

Vyriausybė, paskelbusi švietimą valstybės politikos prioritetu, pirmųjų veiksmų ėmėsi aukštojo mokslo srityje. Premjero 2017 m. kovo 6 d. potvarkiu sudaryta valstybinių aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo darbo grupė šių metų balandžio 28 d. pateikė Vyriausybei siūlymus dėl universitetų jungimo ir stambinimo. Minėtoje grupėje nėra nė vieno žmogaus iš akademinės srities, meno ar kultūros pasaulio. Nėra asmenų, turinčių tokiam darbui reikalingos akademinės patirties, valstybiniu mąstymu grįsto požiūrio ir gebančių atsispirti suinteresuotųjų grupių spaudimui. Darbo grupės sudarymo principai ir veiklos rezultatai rodo, kad net nebuvo svarstoma Universiteto misija tautai ir Lietuvos valstybei. Projekte LR Vyriausybė numato **aukštojo mokslo suprekinimą**, mechanškai ir prievarta sujungtų ir taip sustambintų **universitetų vertimą „akademinio verslo“ įmonėmis**. Kartu beatodairiškai remiamas ydingas neoliberalizmo ideologija grindžiamas „laisvosios rinkos“ principas.

Lietuvos aukštųjų mokyklų profesinių sąjungų susivienijimas net keturis kartus (ir viešai, ir raštu) kreipėsi į valdžią, siūlydamasis dalyvauti pertvarkos darbo grupėje, deja, buvome ignoruojami, netgi nepagei-

daujami. Valdžia ciniškai visais įmanomais būdais **vilkina aukštojo mokslo šakos kolektyvinės sutarties pasirašymą**. Šia sutartimi profesinės sąjungos siekia išsaugoti ilgesnes dėstytojų atostogas, mokslininko rentos institutą, užtikrinti atlyginimų didinimą. Tokiu savo požiūriu valdžia arogantiškai ignoruoja profesinių sąjungų misiją – ginti darbuotojų interesus ir jiems atstovauti. Beje, ši profesinių sąjungų misija yra įtvirtinta LR Konstitucijoje.

Lietuvos mokslininkų sąjunga šių metų kovo 20 d. Seime įvykusioje konferencijoje priimtoje rezoliucijoje pateikė akademinės bendruomenės požiūrį į universitetinio ugdymo tobulinimą, tačiau ir šie pageidavimai nebuvo išgirsti.

Tęsdama pseudo liberalią ekonominę, socialinę ir mokslo politiką, LR Vyriausybė net nekelia klausimo dėl akivaizdžiai būtino didesnio aukštojo mokslo finansavimo. Universitetams ciniškai siūloma didinti atlyginimus, atleidžiant kas trečią arba dar daugiau aukštųjų mokyklų darbuotojų. Be jokių perspektyvų panaudoti savo jėgas bei kvalifikaciją ir be socialinių garantijų,

kurias panaikins naujasis Darbo kodeksas! **Valdžia neprisiima jokios atsakomybės už skubotai ir neapdairiai vykdomos rizikingos „reformos“ padarinius ir už aukštųjų mokyklų darbuotojų – savo šalies piliečių – padėtį ir likimą.**

Pagrindiniu reformos tikslu deklaruojama studijų kokybė. Deja, toji utopinė „kokybė“ tikrai negerės, jei akademiniam personalui bus mokami **4–10 kartų mažesni atlyginimai negu ES**, o reikalaujama **tokios pat aukštos kokybės**. Gali būti, kad po gražiais pažadais apie būsimą proveržį ir pribloškiančią aukštojo mokslo reformos naudą visuomenei slypi visai kiti tikslai siauroms egoistinėms interesų grupėms ir konkreitiems akademinio elito atstovams.

Paradoksalu, bet kaip ir ankstesnės kadencijos vyriausybės, dabartinė taip pat „geriau žino“, ko, kaip ir kada reikia aukštajam mokslui. Universitetai, turėdami LR Konstitucijos garantuotą autonomiją, **turi teisę ir pareigą patys spręsti** dėl jungimosi ar reorganizacijos, o Seimas, būdamas valstybinių universitetų steigėjas, privalo svarstyti mūsų siūlymus ir priimti apgalvotus sprendimus.

Akademinė bendruomenė yra solidi, atsakinga, tačiau labai kantri socialinė grupė. Šį kartą ji tikrai parodys **sutelktą kolektyvinę pilietinę valią. Pasipriešinkime nieko gera aukštajam mokslui ir Lietuvos valstybei nežadančiai, socialiai neatsakingai ir nedemokratiškai „pseudo reformai“**

masiniais mitingais, eitynėmis ir kitomis teisinėmis formomis.

Mes už demokratišką aukštojo mokslo reformą. Mes prieš „buldozerinę“ reformą. Akademinė bendruomenė turi teisę būti ir yra svarbus šios reformos subjektas, ji pajėgi ir turi joje dalyvauti. Būkime kūrybingi, pasiruoškime šmaikščių ir prasmingų plakatų, skanduočių, šūkių ir dainų. Mūsų reikalavi-

mai bus viešai paskelbti BNS.

Visus palaikančiuosius prašome registruotis dėl dalyvavimo protesto akcijoje savo institucijų profesinių sąjungų komitetuose arba Lietuvos mokslininkų sąjungos skyriuose. Apie ketinimą dalyvauti akcijoje galima pranešti šiais elektroniniais paštais: info@lampss.lt; mokslolietuva@gmail.com. Tikimės, kad Lietuvos akademinė bendruomenė supranta susidariusią padėtį ir aktyviai dalyvaus, gindama savo teises, šalies mokslo likimą ir savo valstybės interesus.

LAMPSS tarybos vardu pirmininkė doc. dr. Asta Lapinskienė

Lietuvos mokslininkų sąjungos tarybos vardu pirmininkas prof. dr. Jonas Jasaitis
2017 m. birželio 2 d.

LAIŠKAS „MOKSLO LIETUVAI“

Kodėl žlugdomos humanitarinių ir ugdymo mokslų studijos? Ar tokia „reforma“ jau prasidėjo?

Doc. dr. Dalia Urbanavičienė

Švietimo ir mokslo viceministro dr. Giedriaus Viliūno raštas (kurį tik dabar pavyko gauti) nulėmė tai, kad **nutraukiamas priėmimas** į kai kurias, iki tol mažesnę studentų skaičių (6–8) turėjusias humanitarines ir ugdymo mokslų magistratūros studijų programas, nes šiemet iškelta sąlyga, kad programoje turi būti ne mažiau kaip 12 studentų.

Keisčiausia, kad, priimant šį sprendimą, nebuvo atlikti tyrimai ir įrodyta, jog neva reikia parengti daugiau šokio ar teatro pedagogų, literatūrologų ar menotyrininkų. Net daugiau negu pagal technologijų, informatikos, fizinių ir kitų mokslų programas (joms pakanka tik 8 studentų). Nors ir teigiama, kad, priimant sprendimą, buvo atsižvelgta į mokslo ir studijų institucijų 2012–2014 mokslo metų veiklos rezultatus ir bakalaurų skaičių, tačiau neaišku, kodėl tie rodikliai paskatino didinti studentų skaičių būtent

humanitarinių ir ugdymo mokslų srityje. Padidinus studentų skaičių pagal programas iki 12, net jei pavyktų surinkti 11, toks priėmimas būtų atšauktas.

Be to, universitetams paliktas tas pats finansuojamų vietų skaičius, kurį anksčiau pasidalindavo visos programos. Todėl šiemet dėl padidinto studentų skaičiaus programai tenka kai kurias programas, kurios turi mažiau galimybių surinkti reikalaujamą skaičių, „paaukoti“ dėl kitų programų, kurios turi didesnes galimybes tą skaičių surinkti. Dėl to, pavyzdžiui, Lietuvos edukologijos universitete šiemet nebebus priėmimo į šokio edukologijos magistratūrą, kurioje kasmet studijuodavo 6–8 studentai. Todėl šiemet baigusieji bakalaurų studijas ir planavusieji toliau studijuoti magistratūroje, nebeturės kur stoti, nes tos specialybės priėmimo nebelieka visoje Lietuvoje.

Taip žlugdomos specialybės, jas norintys studijuoti studentai priversti ieškoti galimybių studijuoti užsienyje. Gal dar galima šią

situaciją pristabdyti? Juk tai tik viceministro raštas, net ne ministrės įsakymas? *Autorė yra etnologė, „Mokslo Lietuvos“ redakcinės kolegijos narė*

REDAKCIJOS INFORMACIJA: Autorė paminėjo universitetams skirtą Švietimo ir mokslo ministerijos 2017 m. gegužės 18 d. raštą SR 2279 „Dėl studentų priėmimo į antrosios pakopos ir doktorantūros studijas 2017 metais“ („Dėl preliminarus valstybės finansuojamų antrosios pakopos studijų vietų, į kurias 2017 metais priimami studentai, skaičiaus, studijų stipendijų skaičiaus ir skiriamo valstybės finansavimo pagal studijų kryptių grupės sąrašo“): „Ministerija, įvertinusi jau gautus pasiūlymus, numato, kad priimtųjų į antrosios pakopos studijas minimalus studijų programos studijų vietų (valstybės finansuojamų ir valstybės nefinansuojamų) skaičius bus:

<...> **2. matematikos, informatikos, fizinių, gyvybės, sveikatos, veterinarijos, žemės ūkio, inžinerijos, technologijos**

mokslų ir sporto studijų kryptių grupių studijų programose – 8;

<...> **3. humanitarinių, socialinių ugdymo mokslų, teisės, verslo ir viešosios vadybos studijų kryptių grupių studijų programose (išskyrus teologijos (studijų krypties kodas – N11), religijos (studijų krypties kodas – N13) studijų kryptių studijų programos – 12.“**

Lietuvos mokslininkų sąjungos tarybos atstovai, ne kartą dalyvavę pasitarimuose su viceministru ir diskutavę apie universitetinio ugdymo pertvarkos kryptis, su tokiu dokumentu, kardinaliai keičiančiu studentų priėmimo ir studijų finansavimo sąlygas, nebuvo supažindinti. Apsilankius keliuose universitetuose, paaiškėjo, kad jų bendruomenės apie tai nieko nežinojo.

Toks raštas nebuvo atsiųstas ir Lietuvos mokslininkų laikraščiai „Mokslo Lietuva“, leidžiamam nuo Atgimimo (1989 m.) per visą 1990 m. kovo 11 d. atkurto valstybės laikotarpį.

REDAKTORIAUS KOMENTARAS

Ugdymo pertvarka ar tautos pamatų ardymas? (2)

Prof. dr. Jonas Jasaitis

Pradžia Nr. 10 (587)

Šiauliuose: 2005–2017 m.

Prie patyčių, skleidžiamų įvairiais kanalais Šiaulių universiteto adresu, prisidėjo ir gana atsakingas pareigas einančių pareigūnų replikos. Antai, prieš keletą metų tuometinė Prezidentės patarėja leplelė, kad šiam universitetui netrukus pasigirs „paskutinis skambutis“. Tiesa, po kurio laiko pakeitusi pareigas, ji ėmė žarstyti pagyrimus ir net užsiminė apie ypatingą šio universiteto misiją. Tačiau visuomenėje, kurioje neigiama informacija turi stipresnę poveikį, negu teigiama, pasitvirtino tautos išmintis: „Žodis žvirbliu išlekia, jaučiu sugrįžta.“ Užbaubė tas jautis taip, kaip net pati to keisto žvirblio leidėja nesitikėjo. Dar labiau prisidėjo to buvusio, atsiprašant, ministro, dabar nešiojančio „specialaus liudytojo“ antpečius, visa virtinė pastangų kuo labiau šiam universitetui pakenkti. Po kurio laiko ministerijos vairą perėmusiam jo įpėdiniui taip pat nepavyko įveikti išankstinės nuostatos, esą nieko gero tuose Šiauliuose nėra. Nesugebėjo iš laboratorijos į tokį postą patekęs žmogus (beje, dabar jau net švietimo ekspertu prisistatantis) suprasti, kad ir čia nuosekliai tobulinamas studijų procesas, vykdomi aktualūs moksliniai tyrimai ir rašomos monografijos, plečiamas tarptautinis bendradarbiavimas, formuojasi naujos akademinės mokyklos.

Gerai žinoma, kad Lietuvoje jaunimėlis, jei tik tėvų pinigine leidžia, renkasi ne programą ar universitetą, o miestą. Aišku, pirmenybė – Vilniui, na, dar kartais – Kaunui. Nors Šiaulių universiteto vairą perėmus jo dabartiniam vadovui, akademinė bendruomenė buvo atgavusi viltį, nors tarptautinis auditas patvirtino universiteto veiklos galimybę ilgiausiam – šešerių metų laikotarpiui, nors tarptautinės magistrantūros programos įvertintos aukščiausiais balais, bet argi visa tai svarbu, kai visoje Lietuvoje studentų srautai taip drastiškai mažėja. Tada lieka tik vienas motyvas – kažką uždarius, studentų likutį ir tam skirtą finansavimą pasidalinti mažesniai žaidėjų skaičiui.

Deja, tik tokia dabartinės „tinklo pertvarkos“ logika: Straipsnyje „Išparduos pastatus, atleis dėstytojus – čia reforma?“ gerai žinomas politikas rašo, kad „visos diskusijos sukasi tik apie lentelių su universitetų pavadinimais skaičių“. Jis tiesiai šviesiai apibendrina: „Problema ne mokslo kokybė, bet studentų trūkumas. <...> Mitas, kad lietuviškos studijos – nekokybiškos. Kodėl patys save nuvertiname, juodiname tai, kas yra gero lygio ir vertinama užsienyje?“ Čia pat jis primena ir antrąjį mitą, vis įžūliau brukamą visuomenei, kad jai „nereikia per didelį skaičių žmonių, įgijusių aukštąjį išsilavinimą“.

Tokių vadinamųjų reformų ir mitų pasekmės Šiauliuose jau dabar labai akivaizdžios: studentų skaičius sumažėjo daugiau kaip keturis kartus, bendrabučiai ir studentų visuomeninei bei šviečiamajai veiklai skirti pastatai žvelgia į retus praeivius tuščiais langais lyg mirusiųjų akimis. Geriausiai studijoms pritaikyti ir energetiškai taupiausi buvusio Socialinių mokslų fakulteto korpusai, kuriuose buvo įrengtos šiuolaikiškos auditorijos su modernia nuotolinio mokymo aparatūra, su salėmis, kuriose dar taip neseniai vyko studentiškos šventės, verslumo konkursai, susitikimai su įdomiausiais žmonėmis, kur galėjo tilpti 4 tūkst. studentų, dabar palikti likimo valiai. Neva, laukia pirkėjų.

Net iš Lietuvos mokslų akademijos tribūnos neseniai vėl nugriaudėjo prokuroro retorikai būdingu tonu išsakytas teiginys, esą būtent Šiaulių universitetas tapo neracionalaus valdymo lyderiu – daugiausia lėšų išleido infrastruktūros išlaikymui ir kitai neakademinei veiklai. Tik argi nežinojo ponas, sviedęs tokį kaltinimą, dėl kieno nustatytų taisyklių to lėšos sunaudotos ir iš dalies dar ir dabar naudojamos ne studijoms ir moksliniams tyrimams? Ar nežinojo, kad ne Šiaulių universiteto vadovai dėl to kalti, kad ne jie tokias taisykles sukūrė, tačiau yra priversti jų laikytis?

Lieka tik vienas klausimas, kodėl, išgirdus tokį absurdišką kaltinimą, nesukilo visa universiteto bendruomenė, kodėl nesusirinko prie tokių taisyklių ir įstatymų kūrėjų bei parlamentinės kontrolės funkciją turinčių atlikti būstinių ir nepareikalavo atsiprašyti. Atsakymas tik vienas: bendruomenė prarado paskutinius tikėjimo likučius, kad jos balsas gali būti išgirstas, kad ką nors dabartinėje situacijoje dar galima ištaisyti ar pakeisti. Vis labiau stiprėja nuojauta, kad kaip dabartinei ministrei bus nurodyta, taip ir bus padaryta. Juk tų, kurie dabar tampo virvutes, bendruomenės argumentai nedomina.

Neseniai įvykusiame susitikime su regiono bendruomenė buvo labai keista iš aukštas pareigas einančių asmenų išgirsti postringavimus, kad, mažėjant gyventojų (aišku, ir potencialių studentų) skaičiui, verta sugrįžti prie 1922 m. sprendimų, kai neva užteko vieno – Lietuvos universiteto. Užsiminus apie universitetų vaidmenį regionų raidai, pašnekovas nukirto, kad jei „per tiek metų universitetas to regiono nepakėlė“, tai ir toliau jo raidos nepaskatins.

Bet juk valdžios atstovai gerai žino, kad ne universitetai priima ekonomikos raidos sprendimus. Štai Lietuvos mokslininkų sąjungos taryba praėjusių metų gruodžio 12 d. įteikė pareiškimą dėl regionų darnios plėtros įgyvendinimo, tačiau nėra jokių ženklų, kad su mokslininkų pasiūlymais būtų bent išsamiau susipažinta ir nusiteikta dialogui. Esminiai stambūs, didžiulį postūmį regionų raidai neabejotinai galintys turėti sprendimai, apie kuriuos dažniausiai tik prieš rinkimus užsimenama, nepriimami dešimtmečiais.

Bet kai reikia pasiteisinti, kodėl nieko nenuveikta, vėl pasigirsta kaltinimai, esą universitetai nepateikė rekomendacijų, esą mūsų mokslas kažko dar neatskleidė ir ant lėkštelės klerkams nepadėjo. Bet ar universiteto valioje nutraukti stagnaciją didžiausiam Baltijos valstybėse oro uoste, iki šiol išbrauktame iš visų šios srities programų? Ar universitetai gali priversti, kad pagaliau būtų pradėti realūs veiksmai, panaudojant milžiniško geoterminio baseino galimybes? Ar universitetų valioje vykdyti rekreacinių išteklių panaudojimo programą? Kas turi pasirūpinti, kad šiandien džiaugiantis pasakiškais derliais, būtų suvokta apie katastrofiškus tokio ūkininkavimo padarinius Lietuvos dirvožemiui?

Vytauto Didžiojo universitetas: 1989–2017 m.

Atkurti universitetą, kuriuo didžiulis ir ateities kartos. Su tokiomis viltimis susirinkome 1989 m. balandžio 28-ąją Kaune, prie tuometinių LKP Politinio švietimo namų. Pirmą kartą pamačiau iškeltas bene šešių valstybių vėliavas. Kartu su mumis konferencijoje „Tautinė aukštosios mokyklos koncepcija ir Kauno universitetas“ dalyvavo prof. Liucija Baškauskaitė, prof. Saulius Sužiedėlis, Romas Misiūnas ir kiti iškilūs išėivijos atstovai, kuriuos iki tol pažinojo tik nedaugelis. Universiteto atkūrimo Aktą pasirašė, jei neklystu, per 160 Lietuvos ir išėivijos mokslininkų bei visuomenės veikėjų. Nepaisant monopolinės situacijos šalininkų priešinosi, jau po poros mėnesių baigėsi okupacinio režimo Lietuvai primestas vienintelio „kapsukinio“ universiteto modelis.

VDU tapo pirmąją tikrai autonomiškai aukštąja mokykla, kurioje įteisintas akademinės laisvės principas, įdiegta visų trijų pakopų – bakalauro, magistrantūros ir doktorantūros – studijų sistema. Čia pradėta taikyti JAV Harvardo universiteto modeliu pagrįsta koncepcija, kai didžiausias dėmesys teikiamas bendrajai universitetiniam ugdymui ir *artes liberales* vertybėms. Per beveik tris dešimtmečius būtent šis universitetas padarė didžiausią įtaką visai Lietuvos universitetinio ugdymo sistemai. Jame vykdomas „Pasaulio lietuvių universiteto“ projektas ne tik skatina išėivijos ir Lietuvos mokslininkų bendradarbiavimą, bet ir kuria išsilavinusios, tautos paveldą puoselėjančios ir kultūros pažangai įsipareigojusios visuomenės modelį. Tai kodėl tokį vadinamųjų reformatorių įniršį sukėlė kitų Lietuvos universitetų siekis būtent su VDU kurti naujo bendradarbiavimo modelį, pagrįstą ne mechaniško prijungimo, bet akademinio klasterio principu?

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

Seimas priėmė naująjį Darbo kodeksą

Rimas Rudaitis

Seimas priėmė nuo liepos 1 d. įsigaliosiančio naujojo Darbo kodekso (DK) ir lydimųjų teisės aktų pakeitimus (projektas Nr. XIII P-587(3), kurie parengti pagal Trišalėje taryboje bendru sutarimu pasiektus pasiūlymus. Už naujas nuostatas balsavo 84 Seimo nariai, prieš – 10, susilaikė 29 parlamentarai.

Naujajame DK Seimas patikslino 45 straipsnių nuostatas. Priimtais pakeitimais nutarta įtvirtinti darbuotojo ir darbdavio darbinį teisingumą ir veiksnumą, siekiant, kad darbo rinkoje galėtų dalyvauti visi asmenys, t. y. ir turintys negalią. DK nustatyta darbdavio pareiga teikti informaciją apie darbo užmokestį, taip pat dėl terminuotų sutarčių, dėl nuotolinio darbo, ne viso darbo laiko ir laikinųjų darbuotojų. Ši informacija bus teikiama Darbo tarybai, o jeigu jos nėra, darbdavio lygmeniu veikiančiai profesinei sąjungai pareikalavus.

Seimas dalinį darbą leido nustatyti, jei dėl svarbių ekonominių priežasčių, objektyviai esančių tam tikroje teritorijoje ar ūkinės veiklos sektoriuje ir tokiomis pripažintų Vyriausybės, darbdavys negalės suteikti darbuotojams darbo ir yra grupės darbuotojų atleidimo iš darbo prielaidos.

Siekiant teisėkūros ekonomiškumo principo, dalis funkcijų pavesta ne Vyriausybei, o socialinės apsaugos ir darbo ministrai, pavyzdžiui, tvirtinti darbo sutarties pavyzdinę formą, darbo sutarties nutraukimo tvarką, kai neįmanoma nustatyti darbdavio buvimo vietos, pranešimo apie grupės darbuotojų atleidimo tvarką ir kt.

Priimtomis pataisomis nuspręsta patikslinti nuostatą dėl laikinojo darbo sutarties ir nustatyti, kad šios sutarties šalis, kaip darbdavė, galės būti tik Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka ir nustatytus kriterijus atitinkanti laikinojo įdarbinimo įmonė.

Naujais pakeitimais taip pat įtvirtintas reikalavimas konsultuotis su darbuotojų atstovais įvedant suminę darbo laiko apskaitą. Darbo (pamainų) grafikai turės būti pranešami darbuotojams ne vėliau kaip prieš 7 dienas iki jų įsigaliojimo. Suminės darbo laiko apskaitos atveju maksimalus darbo laikas bus 52 val. be papildomo darbo ir netaikant šio maksimalaus darbo laiko budėjimui. Nakties darbo laiko apskaitinį laikotarpį nuspręsta ilginti nuo 1 iki 3 mėnesių, jeigu aukštesnio negu darbdavio lygmens kolektyvinėse sutartyse nesutarita kitaip, o darbo laiko apskaitos tvarkymas bus nustatomas visiems darbuotojams, išskyrus darbuotojus, kurie dirba nekintančiu darbo dienos grafiku.

Pataisomis Seimas nustatė, kad darbuotojams, kurių darbas yra kilnojamojo pobūdžio arba susijęs su kelionėmis ar važinėjimais, bus kompensuojamos su tuo susijusios padidėjusios išlaidos už faktiškai tokio pobūdžio dirbtą darbo laiką. Šių kompensacijų dydis negalės viršyti 50 proc. bazinio (tarifinio) darbo užmokesčio ir jos bus mokamos tuo atveju, kai darbuotojui nemokamos komandiruotės išlaidos.

Darbo santykiams pasibaigus, o darbdaviui ne dėl darbuotojo kaltės uždelsus atsiskaityti su darbuotoju, darbdavys privalės mokėti netesybas, kurių dydis – darbuotojo vidutinis darbo užmokestis per mėnesį, padaugintas iš uždelsusių mėnesių skaičiaus, tačiau ne daugiau kaip iš šešių. Jeigu uždelsa suma yra mažesnė negu darbuotojo vieno mėnesio vidutinis darbo užmokestis, netesybų dydį sudarys darbdavio uždelsa suma, padauginta iš uždelsusių mėnesių skaičiaus, tačiau ne daugiau kaip iš šešių.

Priėmimo metu pritarė pasiūlymui, kad darbo sutarties su darbuotojų atstovavimą įgyvendinančiais asmenimis negalės būti nutraukta tol, kol vyksta darbo ginčas. Per 10 darbo dienų nuo DK įsigaliojimo dienos darbdavio lygmeniu veikiančios profesinės sąjungos raštu turės pateikti valdymo organų narių, kuriems taikomos šios dalies garantijos, sąrašus darbdaviui, o naujai įsteigtos – ne vėliau kaip per 10 dienų nuo įsteigimo dienos.

Pagal pakeitimus, jeigu darbovietėje yra darbdavio lygmeniu veikianti profesinė sąjunga, kurios nariais yra

Aukštasis mokslas: ką tikrai reikia reformuoti?

Prof. dr. Algis Krupavičius

Pirmoji dalis: studijų programų perteklius

Bene svarbiausias aukštojo mokslo reformų taikinytis turėtų būti studijų programos. Jos yra Lietuvos universitetų Achilo kulnas, nes jų yra per daug. Atviros informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistemos (AIKOS) duomenimis, Lietuvoje 2017 m. pradžioje buvo registruota daugiau nei 1460 studijų programų. Nuo 2010 m., kai pradėjo veikti studijų krepšelių sistema ir studijų programų „laisva rinka“, jų skaičius išaugo beveik 30 proc. 2010 m. jų būta per 1030, o vien 2011–2012 m. naujų programų akredituota per 350.

Tarp studijų programų: apie 860 yra pirmosios pakopos ir apie 560 – antrosios pakopos. Tad programų pasiūla yra itin didelė. 2016 m. daugiausia bakalauro programų siūlė socialiniai mokslai – beveik 40 proc. 23 proc. atiteko technologijos mokslams, 14 proc. – biomedicinos sričiai, atitinkamai 9, 8 ir 7 proc. – menams, humanitariniams ir fiziniams mokslams. Vienas rodiklis gal kiek ir paguodžia – vidutinis stojančiųjų skaičius siekė beveik 30,5 studento atskiroje programoje. Mažiausiai įstojusių buvo į menų programas – apie 14,5 studento vidutiniškai, nes jos pagal savo studijų turinį ir logiką turi mažiausias studentų grupes. Lyderiais buvo medicina su 43 studentais ir fiziniai mokslai su 40, o pastaraisiais metais itin kritikuojami socialiniai mokslai turėjo vidutiniškai beveik 30 įstojusiųjų atskiroje programoje. Visgi šiais skaičiais džiaugtis nėra rimto pagrindo, nes vidutiniai studentų skaičiai

atskirose programose nėra dideli, nors ir ne katastrofiškai maži.

Jei Suomijoje galima rinktis tarp maždaug 380 bakalauro programų (jų yra mažiau nei per pusę, palyginti su Lietuva), tai Belgijos universitetai siūlo 174, Estijos – 123, o Švedijos – vos 108 bakalauro programas. Tiesa, didesnėse pagal gyventojų skaičių šalyse pirmos pakopos programų yra daugiau. Jų skaičius šiek tiek priklauso ir nuo šalies aukštojo mokslo sistemos ypatumų, pavyzdžiui, net nuo jose taikomų studijų klasifikacijos sistemų. Visgi nacionaliniu mastu studijų programų skaičiumi kartais, o ne procentais, esame aplenkę ne vieną Europos šalį.

Universitetų lygmenyje lietuviškos tendencijos taip pat nėra geros. Studijų programų infliacija čia yra akivaizdi. Ypač bakalauro studijose. Pavyzdžiui, Olandijos Delfto technologijos universitete siūloma tik 16 bakalauro programų. QS reitinge itin aukštoje 14 vietoje esančiame specializuotame technikos universitete Ecole Polytechnique Fédérale de Lausanne (EPFL) siūloma 13 bakalauro studijų programų. Prestižiniame technikos krypties Prancūzijos École Polytechnique yra vos viena bakalauro programa, o Pierre ir Marie Curie universitete – tik 9 fizinių ir technologijos mokslų bakalauro programos. Tuo pat metu dviejuose technologinės krypties Lietuvos universitetuose: Kauno technologijos universitete (KTU) siūlomos 36 nehumanitarinių ir socialinių mokslų, o iš viso 47 bakalauro programos, ir Vilniaus Gedimino technikos universitete (VGTU) – atitinkamai 35, o iš viso 44 pirmos pakopos programos.

Jei pažvelgtume į du klasikinius Lietuvos universitetus, tai Vilniaus universitetas bendrai yra rekordininkas su 82 bakalauro programomis. Vytauto Didžiojo universitetas jų turi 51. Regioninis Šiaulių universitetas, neseniai siūlęs 42 bakalauro programas, 2017 m. jų skaičių sumažino iki 29. Kitame regioniniame – Klaipėdos universitete tebelieka net 56 pirmos pakopos programos. Bent taip šiuo metu skelbia šis universitetas.

Dar trumpai keli lietuviškam studijų programų paveikslui nepalankūs palyginimai. Antai pagal studentų skaičių dideliame Oslo universitete vykdomos 59, bet vidutinio dy-

džio Bergenio universitete – 64, o Stavangerio universitete – 27 bakalauro programos, nors šis universitetas taip pat nėra mažas Lietuvos masteliais, nes turi per 10 tūkst. studentų.

Klasikiniuose skirtingų Europos šalių universitetuose bakalauro programų skaičiai paprastai yra didesni nei specializuotuose. Štai Tartu universitete yra 56 bakalauro programos, Helsinkio universitete – 41, Amsterdamo, kuris ir didelis, ir itin konkurencingas – 68, o Leideno – jau 37, Groningeno – 45, Belgijos Liuvono universitete – 54. Didžiausiam Latvijos universitete yra 55 bakalauro programos.

Taigi tiek nacionaliniu mastu, tiek atskiruose universitetuose studijų programų yra per daug, todėl dėl perteklinės pasiūlos jos dažnai tampa siaurai specializuotomis ir nepatraukliomis. Be abejo, yra gerų tiek vienos disciplinos, tiek ir tarpdisciplininių studijų programų, tačiau bendras perteklius itin ap sunkina gerų programų radimą ir pasirinkimą. Neatsitiktinai 2012–2016 m. vidutiniškai arba apie 60–70 bakalauro programų, beveik 8 proc., kasmet dėl nepakankamos paklausos turėjo nutraukti priėmimą.

Pagal Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacijos bendram priėmimui organizuoti (LAMA BPO) prognozes, ir šiemet maždaug 50 universitetų pirmos pakopos studijų programos, tikėtina, nesurinks pakankamo studentų skaičiaus, o dar apie 70 programų yra potencialiai nerentabilios. Ir tokių programų, deja, yra kiekviename universitete. Šioje situacijoje aukštojo mokslo reformatoriai kaip tik turėtų rasti priemonių ir būdų, kad universitetai (o ir kolegijose yra panašus tokių programų skaičius) nebeskelbtų priėmimo į jas. Šiuo atveju reikia sprendimų, tačiau jų nėra.

Ar rektorai ir profesūra leidžia studijuoti savo atžalas į savo universiteto ir savo vykdomas programas? Jei neleidžia, tai tu studijų programų kokybė, kad ir ką jie viešai kalbėtų, tikrai nėra tokia gera...

Dar vienas studijų programų aspektas, iš esmės Lietuvoje nediskutuojamas, – bakalauro ir po bakalauro programų magistrantūros ir doktorantūros santykis. 2015–2016 mokslo metais visuose Lietuvos universitetuose vidutiniškai 75 proc. studentų studijavo bakalauro programose, kiek

daugiau nei 22 proc. – magistrantūroje ir apie 3 proc. – doktorantūroje. Geriausiuose ir tikrai tyrimais arba, kaip Lietuvoje sakoma, mokslu grįstuose universitetuose minėtų studijų programų santykis yra gerokai kitoks. Pavyzdžiui, Masačusetso technologijos institute 60 proc. studijuoja pobakalaurinėse ir tik 40 proc. – bakalauro studijose, Londono universiteto koledže – atitinkamai 47 ir 53, Londono ekonomikos mokykloje – 55 ir 45, Kopenhagos – 49 ir 51, Upsalos universitete – 38 ir 62 proc., o Tartu universitete – 47 ir 53 proc. Tarp Lietuvos universitetų tik Vilniaus universitetas turi gerą pusiausvyrą šiuo atveju, kur pirmos pakopos yra 56 proc. ir aukštesnių pakopų – 41 proc. studentų.

Atskira istorija būtų doktorantūros studijos. Jos tebelieka menkai paklausios (išimčių rastume, tačiau išimtis tik patvirtina taisyklę) dėl suprantamų priežasčių, nes doktoratų stipendijos, už kurias jie gyvena ketverius studijų metus, ne itin viršija minimalų atlyginimą. Apgynus disertaciją, toliau laukia nežinomybė, nes jokių karjeros garantijų daugumai naujų daktarų nėra. Tad doktorantų skaičių galima palyginti su gimstamumu Lietuvoje, kuris yra toks žemas, kad nebeužtikrina kartų kaitos. Panašiai yra ir su doktorantų rengimu, nes jaunų mokslininkų, kurie pakeis vyresnius ir išieinančius, gali nebeužtekti. Apie kokius nors nepavejamus metų metais Europos Sąjungos vidurkius doktorantūros srityje nėra ką ir kalbėti.

Šios demotyvuojančios doktorantūros sistemos su menkais stipendijomis ir karjeros neapibrėžtumu rezultatas yra ne tik per mažai doktorantų. Kai kuriose srityse priėmimai į doktorantūrą vyksta be konkursų ir vien tam, kad būtų užpildytos vietos net ir moksliniams tyrimams nepasirengusiais kandidatais.

Kas mūsų laukia? Kartais geriau negalvoti, nes... ir dabar turime akademiinių analfabetų. Liūdniausia, kad jų yra ir pačiose aukščiausiose pozicijose, nes kažkaip anie kaip kažkas iškyla į viršų ir tiesiog pagal klasikinį nekompetencijos (*Peter principle*) principą. Per stipriai pasakyta? Ne. Tik gal tai reikėjo sakyti anksčiau... Bet vis vien šiandien reikia rimtos studijų programų pertvarkos. (*Tęsinys – kitame numeryje*) ■

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

■ Atkelta iš 3 p.

daugiau kaip trečdalis visų darbdavio darbuotojų, darbo taryba nebus sudaroma, o profesinė sąjunga įgis visus darbo tarybos įgaliojimus ir vykdys visas DK darbo tarybai priskirtas funkcijas.

Seimas patikslino nuostatas dėl Trišalės tarybos sudarymo. Ji bus sudaroma ketverių metų kadencijai iš 21 nario – po 7 iš nacionaliniu lygmeniu veikiančių profesinių sąjungų, darbdavių ir Vyriausybės deleguotų atstovų. Trišalės tarybos sudėtis bus įforminama Vyriausybės nutarimu.

Priėmimo metu Seimas pritarė naujomis nuostatomis dėl draudimų streiko metu. Pagal jas priėmus sprendimą dėl streiko ir jo metu darbdaviui bus draudžiama: priimti bet kokią vienašališką sprendimą visiškai arba iš dalies nutraukti įmonę, įstaigos, organizaci-

jos ar struktūrinio padalinio darbą (veiklą); trukdyti visiems ar paskiriems darbuotojams ateiti į darbo vietas, atsakyti suteikti darbuotojams darbą ar darbo įrankius; sudaryti kitas sąlygas ar sprendimus, kurie visiškai ar iš dalies gali sustabdyti visos įmonės, įstaigos, organizacijos ar atskirų jos grandžių darbą (veiklą).

Streiko metu darbdaviui bus draudžiama į streikuotojų vietas priimti naujus darbuotojus, išskyrus atvejus, kai būtina užtikrinti minimalių paslaugų vykdymą, bet nėra galimybės to padaryti DK nustatyta tvarka ir sąlygomis, tačiau šis ribojimas nebus taikomas, jeigu DK nustatyta tvarka paskelbiamas lokautas. *Autorius yra LRS Informacijos ir komunikacijos departamento Spaudos biuro vyriausiasis specialistas. Parengta pagal Lietuvos Respublikos Seimo 2017 m. birželio 6 d. pranešimą*

Tikslinamos universitetų senatų ir tarybų funkcijos, atnaujinama Valstybinė švietimo strategija

Gegužės 30 d. Seimo švietimo ir mokslo komiteto pirmininkas akademikas Eugenijus Jovaiša pristatė Seimui Mokslo ir studijų įstatymo pataisais bei „Bendrojo ugdymo mokyklos kaitos gaires“. Visiems pristatytiems projektams Seimas pritarė po pateikimo. E. Jovaišos teigimu, svarbiausi, pateikimą praėję projektai yra Bendrojo ugdymo gairės ir universitetų valdymą reglamentuojančios pataisos. Bendrojo ugdymo gairėmis siekiama inicijuoti ilgalaišką Valstybinės švietimo strategijos atnaujinimą, įvardinti esmines pokyčių sritis ir siekiamus rezultatus. Bendrojo ugdymo gairių strateginis tikslas – sutelkti pedagogų ir visos mokyklos bendruomenės pastangas

mokinio individualybei atsiskleisti ir siekti asmenybės brandos, suformuoti prielaidas sėkmingai profesinei karjerai ir atsakingai visuomeninei veiklai.

Kaip nurodoma Bendrojo ugdymo mokyklos kaitos gairių 4 straipsnyje, bendrojo ugdymo pokyčių siekiama penkiose srityse: ugdymo turinio, pedagogų rengimo ir karjeros, edukologijos srities mokslinių tyrimų, mokyklų strateginio valdymo ir bendrojo ugdymo finansavimo. Ugdymo turinio kaitai numatoma parengti naujas, į kompetencijų plėtotę orientuotas, bendrojo ugdymo programas.

Universitetų valdymą reglamentuojančios pataisos numato, kad senatas ir rektorius laikomi universiteto valdymo, o Valstybinės aukštosios mokyklos taryba (toliau – Taryba) – strateginių krypčių nustatymo ir

■ Nukelta į 6 p.

Vilniaus forumas: griaunant akademinės bendruomenės, siekiama įtvirtinti universitetų baudžiavą

Vilniaus forumo pareiškimas dėl universitetų tinklo optimizavimo plano ir aukštojo mokslo politikos

2017-06-06

2017 m. gegužės 29 d. Vilniaus forumo atstovai Švietimo ir mokslo ministerijoje susitiko su viceministru Giedriumi Viliūnu, išdėstė Forumo nuomonę dėl Vyriausybės vykdomo aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo ir pasiūlė LR Vyriausybei atsiimti universitetų tinklo optimizavimo planą. Susitikime buvo pažymėta, kad 2017 m. kovo 29 d. paskelbdamas viešą paklausimą LR valdžios institucijoms dėl Ministro Pirmininko patvirtintos darbo grupės aukštojo mokslo tinklo optimizavimui parengti, Forumas išsakė nuogąstavimą, kad, nepaisant deklaruotų pažadų iš esmės keisti aukštojo mokslo būklę, bus tęsiama neoliberalizmo ideologija grindžiama politika. Tokią prielaidą daryti vertė akivaizdus verslo atstovų dominavimas darbo grupėje ir Vyriausybės iškeltų pertvarkos tikslų įvardijimas. Remdamasis susitikimo metu išdėstytais abiejų šalių požiūriais ir įvertinęs įvykusios diskusijos rezultatus, Vilniaus forumas mano esant būtina išsakyti savo požiūrį į aptartus klausimus.

Principinės Vilniaus forumo nuostatos dėl aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo plano

Darbo grupės paskelbtas projektas, kuriam Vyriausybė pritarė ir kurį pateikė svarstyti Seimui, vieši Ministro Pirmininko ir ministrės pareiškimai bei šio projekto komentarai visiškai patvirtino Vilniaus forumo paklausime išsakytas abejones ir nuogąstavimus dėl dar vienos universitetų pertvarkos tikslų ir jos įgyvendinimo būdų.

Seimui pateiktas projektas buvo rengtas mažiau nei du mėnesius – rekordiškai trumpą laiką, turint omenyje numatytos įgyvendinti pertvarkos mastą. Pertvarkos plane neatsakyta į principinį ir svarbiausią klausimą, ką iš tiesų keičia universitetų mechaninis jungimas ir kodėl jis tapo prioritetiniu ir pirmuoju reformos tikslu. Vilniaus forumo manymu, tai liudija, kad Vyriausybė visiškai nesiekia keisti aukštojo mokslo sistemos. Universitetų tinklo optimizavimo projektą tenka vertinti ne kaip tikrą reformą, o tik kaip pastangas išsaugoti ir tęsti iki šiol vykdytą neoliberalią aukštojo mokslo politiką, siekiant paslėpti pragaištingus jos padarinius.

Visiems žinoma, kad sisteminė aukštojo mokslo reforma jau buvo atlikta prieš aštuonerius metus. 2009 m. buvo tikimasi, kad universitetų sukomercinimas ir tarpusavio konkurencija dėl finansavimo šaltinių neišvengiamai vers juos savanoriškai jungtis

į didesnius darinius, išspręstų efektyvumo ir kokybės problemas. Nieko panašaus neįvyko dėl paprasčiausios priežasties: kovodami dėl išteklių, universitetai plėtė paslaugų pasiūlą, didino studentų skaičių, priiminėdami nepasirengusius studijuoti, bet pasiruošusius mokėti už mokslą asmenis, kūrė mokslo ir studijų simuliacijas. Vyriausybė imasi gelbėti ir tęsti šį žlugusį reformos projektą, pirmiausia pasitelkdama ne akademinę bendruomenę, o specifinių ir siaurų interesų aukštajame moksle turinčius verslo sluoksnius.

Jeigu turi kokią nors pagrindą teiginiai, kad Lietuvos aukštojo mokslo kokybė yra nepatenkinama, o pats aukštasis mokslas serga, tai gali reikšti tik viena – iki šiol mėgintos įgyvendinti neoliberalios „krepšelinės“ reformos intelektualinį, moralinį ir politinį bankrotą. Tačiau užsimojus pertvarkyti universitetų tinklą ir kurti naujus jų junginius, apie tikrąsias krizės priežastis net neužsimeinama. Tylima dėl akivaizdžios priežasties: susitraukusioje „sukreptelintoje“ studijų „paslaugų“ rinkoje siekiama „optimizuoti“ ne universitetus, o tik jų išskobomis besidangstančias ir jų vardu veikiančias akademinio verslo įmones. Visos diskusijos reformos klausimais grindžiamos tik ekonominio efektyvumo (pelningumo) ir abstrakčiai įvardijamos „kokybės“ argumentais.

Aukštojo mokslo „suverslinimo“ programa yra toliau plėtojama ir gilinama: anksčiau vykusio beatodairiška konkurencinė kova dėl finansavimo šaltinių („krepšelių“ ir mokačių už mokslą studentų pinigų), šiems išsekus dėl sumažėjusio moksleivių skaičiaus ir jaunimo emigracijos, nuosekliai pereina į naują plotmę ir virsta vidine akademinė bendruomenių kova dėl išgyvenimo. Todėl Seimui pateiktas universitetų tinklo „optimizavimo“ planas, nepaisant jį lydinių skambių kalbų apie valstybės atsakomybę universitetams ir politinę valią, tėra įrankis atsikratyti šios atsakomybės – jis tėra įrankis supriešinti universitetus ir pačias akademinės bendruomenės bei paskatinti „savanoriškai“ susinaikinti. Nėra jokio skirtumo, kokia konkreiti būsimų universitetų sąjunga šiuo metu surašyta projekte, – svarbu, kad šis projektas inicijuoja naują dar aršesnės „kovos už būvį“ universitetinėje „laisvojoje rinkoje“ tarpinį.

Ypač svarbi reformos bruožu, atskleidžiančiu tikruosius jos tikslus, yra tai, kad nenumatoma didinti asignavimų aukštajam mokslui, nors tai leistų padaryti auganti šalies ekonomika. Valstybės nenoras ir ven-

gimas investuoti į universitetų ateitį reiškia viena: aukštosios mokyklos nelaikomos nacionaliniais žinių kūrimo, kaupimo ir saugojimo židiniais, o jų kultūrinė ir šviečiamoji misija jau atvirai nuvertinama ir paneigiama.

Universitetų ar jų padalinių naikinimas, nešalinant krizę sukėlusią priežastį, reiškia, kad jie yra baudžiami už neatsakingą valstybės politiką. Taip dar labiau stiprinamas visuomenės nepasitikėjimas Lietuvos aukštojo mokslo, nepelnytai menkinamas jo prestižas ir skatinama Lietuvos studentų emigracija į užsienio aukštąsias mokyklas. Pasirinkta reformų strategija skatina nesveiką universitetų darbuotojų konkurenciją ir susipriešinimą. Jungiantis ne universitetams, bet akademinė paslaugų įmonėms, kai išeities taškas yra tik komercinė nauda ir pelningumo kriterijai, vyks ne mokslo žmonių intelektualinio ir kūrybinio potencialo telkimas, o tik „žmogiškųjų išteklių“ kova dėl išlikimo. Vykdamas šiuos „išteklių“ atranką, išliks tik prisitaikysieji prie universitetinės „laisvosios rinkos“ reikalavimų.

Vykdamas tokią reformą, sąmoningai bandoma sunaikinti pačią universitetą, kaip laisvos mokslo žmonių bendruomenės, sampratą ir paneigti jo šimtmečius vykdomą misiją – kurti ir saugoti jį įsteigusios visuomenės intelektualinį paveldą bei laiduoti jos kultūrinės tradicijos gyvybingumą ir tęstinumą. Tikslingai ir kryptingai griauinant akademinės bendruomenės, siekiama galutinai įtvirtinti universitetų baudžiavą ir atverti kelią nepabaigiamam aukštųjų mokyklų sąnaudų „optimizavimui“, nuolat didinant jų darbuotojų lažą – darbo krūvius ir išnaudojimą.

Vilniaus forumas pasisako už racionalią ir konstruktyvią Lietuvos aukštojo mokslo pertvarką, atitinkančią ilgalaikius Tautos, valstybės ir akademinės bendruomenės interesus. Tačiau būtinas ir neišvengiamas šalies mokslo ir studijų potencialo telkimas neturi tapti „optimizavimu“, paverčiančiu universitetus greitai ir lengvam pasipelnymui skirtą „išteklių“ santalkomis, kurias išsidalinus ir grobuoniškai išsekojus, jie bus pamiršti ir palikti likimo valiai. Pertvarkyti universitetus reikia. Tačiau jungimo negalima paversti pirmaeilium uždaviniu – negalima tikslo painioti su priemonėmis arba, vaizdžiai sakant, arklio statyti prieš vežimą. Todėl, pertvarkant dabartinę universitetų sanklodą, turi būti nuosekliai imamasi šių veiksmų:

1. Vadovaujantis istoriškai susiklosčiusia

autentiška universiteto idėja, valstybiniu lygmeniu pripažinti ir teisiškai įtvirtinti jo misiją bei uždavinius.

2. Iš tiesų, o ne deklaratyviai atsakyti neoliberalizmo ideologija grindžiamos valstybinės aukštojo mokslo politikos ir kritiškai apmąstyti bei įvertinti 2009 m. vykdytos reformos padarinius. Būtina kelti šios reformos pagrindinių ideologų, planuotojų ir vykdytojų moralinės, politinės ir galbūt teisinės atsakomybės klausimą.

3. Įstatymais sukurti prielaidas aukštojo mokslo reformai, atitinkančias visuomenės ir valstybės interesus ir grindžiamas prielaida, kad rūpinimasis šia sritimi yra nacionalinio saugumo ir Tautos išlikimo pagrindas.

4. Sistemiskai peržiūrėti ir priimti iš esmės naują Mokslo ir studijų įstatymą, užtikrinantį realią universitetų autonomiją bei studijų ir mokslinių tyrimų laisvę.

5. Numatyti sutartinius ir aiškiai apibrėžtus aukštųjų mokyklų įsipareigojimus visuomenei bei valstybei ir įtvirtinti universitetinio ugdymo bei mokslo tiriamosios veiklos standartus.

6. Augant šalies ekonomikai ir tikslingai mažinant išpūstam bei neefektyviam biurokratiniam valstybės aparatui išlaikyti skiriamas lėšas, didinti valstybinį aukštojo mokslo finansavimą.

7. Neapsiriboti vien tik abstrakčiais globalios konkurencijos rodikliais ir reitingais paremtu universiteto vertinimo strategija, bet universitetų veiklos atskirose mokslo ir studijų srityse vertinimą sieti su konkrečiais valstybės ir visuomenės poreikiais, jį grįsti profesionalumo ir pasiekimų kriterijais.

8. Mokslo ir studijų finansavimą užtikrinti ilgalaikėmis sutartimis, garantuojančiomis stabilią jas vykdančių institucijų ir mokslininkų veiklą.

9. Politiskai ir instituciškai išspręsti masinio aukštojo mokslo keliamas studijų kokybės užtikrinimo problemas. Tai ypač aktualu, rengiantis jungti universitetus ir didinti studentų srautus.

10. Vykdamas universitetų reformą, būtina besąlygiškai išsaugoti mokslo ir studijų vienovės principą.

11. Universitetų tinklo optimizavimo klausimą spręsti, tik atlikus anksčiau išvardytus parengiamuosius pertvarkos veiksmus.

12. Aukštųjų mokyklų tinklą būtina pertvarkyti ne urmu, bet atskirai analizuojant ir įvertinant kiekvieno universiteto finansinę būklę, jo mokslo ir studijų potencialą, plėtros alternatyvas ir perspektyvas. ■

Technikos evoliucijos apžvalga Smalininkų muziejuje

Dr. Justinas Stonys

Pabaiga. Pradžia Nr. 10 (587)

Technikos raida

Technika – viena iš svarbiausių civilizacijos pažangą skatinančių jėgų. Ji nuėjo labai ilgą vystymosi kelią nuo paprasčiausiai žmogaus veiklai reikalingų įrankių iki labai

sudėtingos šiuolaikinės technikos. Dabartinė technika ne tik atlieka technologinius procesus, bet išgauna ir transformuoja įvairius energijos šaltinius. Technika yra vienas iš sėkmingos civilizacijos funkcionavimo pagrindų.

Techninės pažangos pagrindas – išradimai. Jie lemia civilizacijos tvarumą ir padeda žmonėms sukurti bei išlaikyti pakankamo lygio kultūrinę aplinką. Taip atsiranda naujos

mokslo šakos. Žmogaus fizinės galimybės – labai menkos, o techniniai sprendimai tas galimybes daug kartų padidina. Technika įsivirtino visoje žmogaus veikloje ir pasireiškia kaip svarbi kultūros dalis. Ji gamtos ir dvasingumo jungtis, kartu ir kultūros vertybė: jungia gamtos dėsnius ir žmogaus gyvenimo tikslus. Technikos paveldas yra kultūros paveldo dalis. Tai inžineriniai įrenginiai, tradiciniai amatai ir buities reikmenys, au-

tentiškos gamybos technologijos, specialus transportas ir kt. Puoselėti šį paveldą svarbu ir žmonijos ateičiai. Visi technikos objektai savo laiku paveikė visuomenės raidą.

Žmonės dabartinėje Lietuvos teritorijoje, kaip rodo kai kurie šaltiniai, apsigyveno IX–V a. pr. m. e. Įrankiai – titnaginiai, IV–II a. pr. m. e. – akmeniniai. III–II a. pr. m. e. susiformavo

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

■ Atkelta iš 4 p.

įgyvendinimo kontrolės bei priežiūros institucija, prisiimanti atitinkamą atsakomybę. Taryba turėtų netekti kai kurių funkcijų: rektoriaus rinkimų, aukštosios mokyklos finansų sąmatų ir jų ataskaitų vertinimo ir kitų. Išorinius Tarybos narius šioms pareigoms siūlo verslo atstovai, Lietuvos mokslų taryba ir Lietuvos mokslų akademija, taip pat Kultūros taryba. Kiekvienos naujos kadencijos Taryboje, taip pat ir Senate turėtų būti bent pusė naujų narių. Pagal siūlomą pataisą, rektorius būtų atleidžiamas Senato daugumai du kartus nepritarus metinei veiklos ataskaitai. Už teikiamą pataisą balsavo 57, prieš – 21, susilaikė 17 parlamentarai.

„Žiniasklaidoje buvo nuskambėję gąsdinimai dėl gairėse minimos siekio, kad mokytojai turėtų magistro kvalifikacinį laipsnį. Būtina paaiškinti, kad tiek dėl magistro, tiek dėl daktaro laipsnio mokytojams kalbama ne kaip apie jiems keliamą reikalavimą eiti studijuoti, ko niekas tikrai nesūlyo, o kaip apie galimybę šiuos laipsnius suteikti už profesinius pasiekimus, dirbant pedagoginį darbą. Atitinkamai įdomi kritika skambėjo ir dėl galių universitetų senatams sugrąžinimo. Sakyta, kad tai žingsnis atgal, atgyvenusi praktika. Tačiau Italijoje, Suomijoje, Graikijoje, Čekijoje ir kitose ES šalyse veikia universitetai su būtent tokia valdymo sąranga. Abejota, ar senatas skirs finansavimą Tarybos priimtai universiteto veiklos strategijai. Esu tikras, kad turime labiau pasitikėti tiek mūsų mokslininkais, tiek mūsų mokytojais. Mažinti jiems tenkantį biurokratinį krūvį ir didinti jų atsakomybę ir galias. Šia kryptimi ir orientuotos teikiamos pataisos“, – aiškino siūlymus pristatęs E. Jovaiša.

Seimas taip pat po pateikimo pritarė siūlymui, kad valstybiniai mokslinių tyrimų institutai galėtų vykdyti mokslinius tyrimus ir eksperimentinės plėtros darbus pagal valstybės užsakymą, kurį nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Tokia pataisa didina institutų reikšmę, plėsdama jos funkcijas. Kita pateikta pataisa Lietuvoje įteisina trumpąsias studijas, trunkančias dvejus metus,

Lietuvių tremtinių vaikai Sibire (archyvo nuotrauka)

organizuojamas kolegijose ir apimančias „praktines“ studijų krypčių grupes, kurioms parengti nepakanka pajėgumų profesinėse mokyklose. Tai informatikos, inžinerijos, technologijų ar žemės ūkio mokslų studijos, orientuotos į konkrečius darbo rinkos segmentus. Siūlymui pritarta bendru sutarimu.

Mokslo ir studijų įstatymo pataisos dėl mokslo darbuotojų darbo apmokėjimo.

Seimas, 91 parlamentarui balsavus už, nė vienam nebuvus prieš ir 16 susilaikius, priėmė Mokslo ir studijų įstatymo pataisą, valstybinių mokslinių tyrimų institutų vadovų, jų pavadojuoju, mokslinių sekretorių, taip įstatymu reglamentuodamas mokslo darbuotojų ir kitų tyrėjų darbo apmokėjimą. Priimtais pakeitimais padidintos vyresniųjų mokslo darbuotojų, mokslo darbuotojų pareigybių (kurias užimti gali tik mokslo laipsnius turintys asmenys) ir tyrėjų pareigybių (skirtos įdarbinti aukštos kvalifikacijos praktikus) atlyginimų apatinės ribos, taip subalansuojant mokslo ir studijų institucijų darbuotojų ir doktorantų atlyginimų ir stipendijų sistemą.

Prezidentė įvardijo pagrindinius Lietuvos iššūkius. Lietuvos Respublikos Prezidentė birželio 8 d. Seime perskaitytame metiniame pranešime išreiškė politinį palaikymą būtinoms permainoms. „Pranešime išgirdome pagrindines reformų laukiančias valstybės gyvenimo sritis: skurdo mažinimą, vaistų kainas, aukštojo ir bendrojo ugdymo padėtį, urėdijas, kovą su girtuoklyste, viešųjų finansų naudojimo ir viešo-

jo administravimo sektoriaus efektyvumo didinimo, korupcijos mažinimo. Daugeliu šių klausimų Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos vertinimai sutampa, tik kartais skiriasi pasirenkamos priemonės ir būdai, kuriais siekiama keisti per pora dešimtmečių įsisenėjusias problemas. Svarbu, kad Prezidentė pati akcentavo – būtina išjudinti šių valstybės ateičiai gyvybiškai svarbių reformų ledlaužį“, – sakė frakcijos seniūnas Ramūnas Karbauskis.

Seimas ragina Europos Sąjungą formuoti realistišką Rytų partnerystės politikos viziją. Atsižvelgdamas į agresyvią Rusijos užsienio politiką, kuria siekiama sužlugdyti Europos saugumo sistemą ir kuri yra atsakinga už „slenkančią okupaciją“ Gruzijoje, tebesitęsiančią jau daugiau negu 10 tūkst. aukų pareikalavusią agresiją Ukrainoje, vykdomą informacinį propagandinį karą prieš demokratines valstybes ir vis didesnę grėsmę keliantį kišimasi į suverenių valstybių rinkimų procesus euroatlantinėje erdvėje, Lietuvos Respublikos Seimas ragina Vakarų pasaulį šiuo ypatingu grėsmių laiku ne tik išlaikyti vienybę, bet ir susitelkti dėl pamatinių teisių bei laisvių apsaugos paramos ir plėtros.

Priimtu dokumentu kviečiama bendromis jėgomis siekti visapusiškos politinės, saugumo ir finansinės Europos Sąjungos (ES) ir JAV paramos Ukrainoje vykstančioms politinėms ir ekonominėms reformoms, Baltarusijos ir Rusijos demokratinėms opozicijos jėgoms. Seimas ragina ES formuoti principingą Rytų partnerystės viziją, pagrįstą pažangiausių Rytų partnerystės šalių visavertės narystės ES perspektyva, nepamirštant, kad Ukrainos, Gruzijos ir Moldovos asociacijos susitarimuose numatytų reformų sėkmė labai priklausys ir nuo ES politinio dėmesio bei didesnio finansinio skatinimo. Lietuvos Vyriausybė raginama padidinti Užsienio reikalų ministerijai skiriamas lėšas ir intelektualius išteklius bendradarbiavimui, ypač demokratines plėtros iniciatyvoms Rytų Europoje ir kituose prioritetiniuose regionuose.

Gedulo ir vilties, Okupacijos ir geno-

cido dienų minėjimai. Birželio 13 d., 17 val. organizuojamas Juozo Kazlausko fotografijų parodos „Ilga kelionė namo“ pristatymas ir renginys, skirtas Gedulo ir vilties dienai paminėti, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje (Žygimantų g. 1, Vilnius).

Birželio 14 d., nuo 9 iki 15 val. vilniečiai ir miesto svečiai kviečiami apsilankyti Seimo Sausio 13-osios memoriale. 10 val. Kovo 11-osios Akto salėje (Seimo I r.) įvyks iškilmingas minėjimas, skirtas Gedulo ir vilties bei Okupacijos ir genocido dienoms atminti. Renginys bus tiesiogiai transliuojamas Seimo interneto svetainėje ir televizijos programoje „Seimas – tiesiogiai“, per LRT televiziją ir radiją. 11.59 val. visi kviečiami prisijungti prie pilietinės akcijos – tylos minutės okupacijos aukoms atminti „Tenutyla kasdienybės šurmulyse. Išgirs. Išiklausyk į savo širdies plakimą. Dalyvauk pilietinėje akcijoje okupacijos aukoms atminti. Likus minutei iki vidurdienio tylos minute pagerbk jų kančią“. 12 val. Nepriklausomybės aikštėje įvyks iškilminga Valstybės vėliavos pakėlimo ceremonija (renginys bus tiesiogiai transliuojamas per LRT). 12.30 val. rengiama okupacijos, genocido ir sovietmečio represijų aukų pagerbimo ceremonija prie paminklų politiniams kaliniams ir tremtiniams Aukų gatvėje, Vilniuje; 14 val. įvyks atminimo valanda prie Naujosios Vilnios geležinkelio stoties memorialo; 16 val. – atminimo valanda-koncertas Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro kieme (Didžioji g. 17/1, Vilnius); 17.30 val. bus laikomos šv. Mišios Vilniaus arkikatedroje bazilikoje.

Birželio 15 d., 9 val. organizuojama gėlių padėjimo ceremonija prie paminklo žuvusiems už Tėvynę Lietuvos kariuomenės karių kapų memoriale Antakalnio kapinėse. Varėnoje bus pagerbtos pirmosios sovietų okupacijos aukos, pasieniečio Aleksandro Barausko atminimas: 11 val. bus laikomos šv. Mišios Varėnos m. Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčioje (Laisvės g. 21, Varėna), 12.30 val. įvyks pasieniečio Aleksandro Barausko pagerbimo ceremonija jo žūties vietoje Ūtos kaime (Varėnos r.). ■

ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJOS PRANEŠIMAI

ŠVIETIMO
IR MOKSLO
MINISTERIJA

Nauja priėmimo į profesines mokyklas sistema. Siekiant skaidrumo ir didesnio priėmimo į profesinį mokymą prieinamumo, pirmą kartą stojimas į profesines mokyklas vyksta centralizuotai, internetu. Birželio 1 d. prasidėjęs priėmimas vykdomas per Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacijos bendram priėmimui organizuotą (LAMA BPO) sistemą. „Ši tvarka bus modernesnė ir paprastesnė visiems stojantiems į profesines mokyklas. Pateikdami prašymus internetu, jie matys visą spektrą galimybių – nuo universitetų iki profesinių mokyklų ir galės rinktis iš visos mokymų programų pasiūlos. Pretenduojantiems stoti į profesinę mokyklą, neberekės eiti ir nešti popierinių dokumentų, to jau seniai atsisakyta aukštajame moksle“, – apie naujos priėmimo sistemos

privalumus pasakoja švietimo ir mokslo ministrė Jurgita Petrauskienė.

Nuo birželio 1 d. visos profesinės mokyklos pasirengusios suteikti pagalbą tiems stojantiems, kurie nebus susipažinę su nauja priėmimo tvarka, jos padės pateikti prašymus internetu. Pagrindinis priėmimas į profesines mokyklas truks iki rugpjūčio 18 d. Likus laisvų vietų, bus skelbiamas papildomas priėmimas, kuris baigsis rugsėjo 15 d. Iš viso į profesines mokyklas ketinama priimti 20,2 tūkst. pirmakursių, panašiai kaip ir pernai.

Šiomet, planuojant priėmimą į profesines mokyklas, labiau atsižvelgiama į pasiūlos ir paklausos santykį, darbo rinkos poreikius. Todėl 10 proc. nuo pirminio plano mažesnis priėmimas į grožio sektoriaus specialybes, 6 proc. didesnis apdirbamąją pramonę, statybą. Kelis kartus išaugs priėmimas į modulines programas, kurios trunka nuo kelių savaičių iki kelių mėnesių ir įgyjama viena darbe reikalinga kompetencija. Pernai tokių programų buvo siūloma 29, šiomet – 200.

ŠMM primena, kad į profesines moky-

klas priimami mokiniai nuo 14 metų. Kartu su profesine kvalifikacija galima įgyti ir pagrindinį išsilavinimą ar brandos atestatą. Daugiau kaip 70 šalies profesinio mokymo

KVIETIMAS KURTI ŠVIETIMO NAUJOVES

Ugdymo plėtotės centras kviečia verslo įmones, kuriančias švietimui skirtus inovatyvius produktus, dalyvauti švietimo inovacijų atrankoje. Atrinkti inovacijų teikėjai bus kviečiami dalyvauti švietimo inovacijų forumuose ir savo produktus pristatyti švietimo bendruomenei.

Inovacijos, kurias forumuose geriausiai įvertins švietimo bendruomenė, bus išbandytos Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose. Siekiama atrinkti inovacijas, kurios:

- skatina ugdymo turinio atsinaujinimą;
- kelia naujus iššūkius mokymo metodams;
- skirtos mokiniams motyvuoti, ugdyti mokinių ir mokytojų bendrąsias, dalykines,

įstaigų siūlo apie 300 įvairių profesinio mokymo programų. *Parengta pagal Švietimo ir mokslo ministerijos Komunikacijos skyriaus pranešimus* ■

skaitmeninę ir globaliąją kompetencijas; – skatina problemų sprendimą bendradarbiaujant; – skirtos įtraukiamajam ugdymui.

Daugiau informacijos ir paraiškos formą galima rasti:

<http://www.upc.smm.lt/naujienos/verslas/atranka1.php>

Šį kvietimą atsiuntė Vilma Bačkiūtė, Švietimo ir mokslo ministerijos Mokymosi visą gyvenimą departamento Pedagogų veiklos skyriaus vedėja (A. Volano g. 2, 01516 Vilnius). Tel. (8 5) 219 1134, www.smm.lt

„Mokslo Lietuvos“ redakcijos klausimas: Ar Švietimo ir mokslo ministerija, kreipdamasi į verslo įmones, tokių projektų atrankoje nekviečia dalyvauti švietimo ir mokslo institucijų? ■

Technikos evoliucijos apžvalga Smalininkų muziejuje

■ Atkelta iš 5 p.

augalininkystė ir gyvulininkystė kaip veiklos šakos. Ariamoji žemdirbystė išplito tik I–II a. pradžioje. Įrankiai: kirviai, peiliai, kapliai. Lietuviška geležis – I a. pradžioje pagaminta iš balų rūdos. Atsirado arklas, kuris išstūmė kaplį. Arklo noragas buvo geležinis. Vėliau buvo pagamintas dviragis arklas ir žiobrys, kurie žemę vertė į vieną pusę. XVII a. atsirado akėčios su metaliniais virbais.

Pirmo tūkstantmečio pabaigoje gyvenvietės kūrėsi šalia pilių, o antroje tūkstantmečio pradžioje kaimai jau buvo kupetiniai. Gatviniai kaimai atsirado po Žygimanto Augusto 1557 m. gegužės 20 d. Valakų įstatymo įvedimo. Tada, nors ir suaktyvėjo bendra žemdirbystė ir gyvulininkystė, tačiau klesėjimo nebuvo ir negalėjo būti.

Pirmasis plūgas pagamintas Vilniuje 1903 m. 1905 m. Kaune jau buvo gaminami vilktai (maniežai). Taip naudojant arklius buvo sukurtas sukamasis judesys, kuris buvo perduodamas velenu į bet kokią technologinę mašiną.

Materialiojo paveldo ir senovinės technikos muziejaus įkūrėjas dr. Justinas Stonys

Lietuvos mokslininkų sąjungos surengtos išvykos dalyviai Smalininkuose. Viduryje – svečius pasitikęs Justinas Stonys

Įvairi įranga, įrankiai ar mechanizmai į Lietuvą buvo įvežami iš užsienio. Lietuvoje žydų iniciatyva pradėjo kurtis metalų apdirbimo įmonės, masiškai plėtėsi amatai. Amatininkai jungėsi tarpusavyje ir XIX a. pabaigoje Lietuvoje jau buvo 1426 įmonės. Įdomu tai, kad amatai ypač suklestėjo kaime, nes čia buvo didesnė darbų apimtis.

1906 m. lapkričio 9 d. įsaku ir 1910 m. birželio 14 d. įstatymu buvo formuojami vienkiemiai. Lietuvoje buvo išskirstyta 2460 kaimų. Atsirado 38 747 vienkiemiai. Nors senovinius daiktus valstiečiai buvo raginami saugoti, bet paveldas patyrė žalą. Kaimai prarado gyventojų bendrumą, išnyko kai kurios tradicijos. Labai išaugo įrangos reikmė, be galo padidėjo darbų apimtys. Tačiau kūrėsi labai gražios ir tvarkingos sodybos. Išaugo amatininkų – stalybininkų, stalių ir kitų paklausa. Amatai kūrėsi kaimuose, o mies-

tuose – gamyklos. Meistrų išmonei atsirado neribotos galimybės. Tarpukariu Lietuvoje atsirado labai daug gražių ir turtingų sodybų. Deja, tos sodybos, okupavus Lietuvą, po 1940 m. buvo sunaikintos. Muziejuje dabar saugomi kažkada buvusio turtingo materialinės kultūros paveldo likučiai.

Amatai

Muziejuje eksponuojami šie amatai:
– spaustuvininkų (rinkėjų, spaudėjų, lino-tipininkų);
– geležies gavybos ir apdirbimo (geležies lydytojų, kalvių, šaltkalvių, staklininkų);
– račių (ratų gamintojų, vežimų ir brikelių gamintojų, žiemos transporto priemonių – šlajų, rogučių ir kt. – gamintojų);
– linininkystės (lino pluošto ruošėjų, audėjų ir kt.);
– bitininkystės;
– medienos ruošimo ir apdirbimo (medkir-

čių, stalių, kubilių, klumpdirbių, medžio drožėjų);
– foto ir kino (fotografų, kino operatorių, montuotojų, įgarsintojų).

Amatų paviljonuose rinkiniai yra sukomplektuoti, pateikti įrenginių techniniai duomenys, darbų technologiniai aprašymai. Visų eksponuojamų amatų aplinkoje galima vesti dukacinius užsiėmimus.

Išradimai

Kaip ir daugelyje technikos muziejų, čia eksponuojami įrenginiai arba jų modeliai, pagaminti remiantis išradimais. Muziejus pasirinko geriausiai žinomą Lietuvoje ir pasaulyje išradėjų kolektyvą – Kauno technologijos universiteto precizinės vibromechanikos ir vibrotechnikos mokyklą. Šios mokyklos įkūrėjas, organizatorius ir vadovas

■ Nukelta į 9 p.

IŠKILIŲ ASMENYBIŲ GALERIJOJE

Atminties pagarbos ženklas akademikui Jurgiui Viščakui

Arvydas Valionis

Gegužės 10 d. Nacionaliniame fizinių ir technologijos mokslų centre pagerbtas akademiko profesoriaus Jurgio Viščako (1927 04 18 – 1990 08 13) atminimas. Kvietime išspausdintus žodžius: „...tai buvo ener-

Akademikas Jurgis Viščakas (1927–1990).
A. Maskoliūno nuotr.

Pirmininkaujantis prof. Gintautas Tamulaitis pradeda minėjimą

gijų spinduliuojantis žmogus, į aukštą orbitą iškėlęs Vilniaus universiteto Puslaidininkių fizikos katedrą ir ant lazerio ieško suvėręs Fizikos institutą“ praplėtė ir pagilino bendražygių prisiminimai apie šį lietuviškų lazerių pramonės krikštą, aukštųjų technologijų mokslinių tyrimų vadovą, pedagogą,

Prof. J. V. Vaitkus apžvelgia akademiko kelią nuo diplomanto iki akademiko

jaukiai bendravusį žmogų, kurio mokslinė nuojauta akino suvokti lazerio panaudojimo unikalumą.

Mokslininko ir pedagogo veiklos pėdsakus išryškino prof. Juozas Vidmantis Vaitkus, apžvelgęs J. Viščako veiklą Vilniaus universitete – nuo diplomanto iki akademiko. Prof.

Prof. L. Valkūnas apžvelgia akademiko mokslinę veiklą ir vadovavimą Fizikos institutui

Leonas Valkūnas išsamiai aptarė akademiko mokslinę veiklą ir vadovavimą Fizikos institutui. Akademiko mokinys ir bendradarbis dr. Vidas Kabelka prisiminė J. Viščaką kaip iniciatyvų naujų lazerio kryptų pradininką Fizikos institute.

■ Nukelta į 9 p.

Pirmoji kregždė polimerų pasaulyje

Julius Norkevičius

Būsimuosius statybos inžinierius ir visus, besidominčius statybinėmis medžiagomis, pasiekė prof. Romualdo Mačiulaičio vadovėlis „Statybiniai polimerai“ (2016). Į jį sugulė autorius ilgametė patirtis ir šios tematikos mokslinių tyrimų medžiaga. Mokslinės įžvalgos pradėtos kaupti dar studijų metais, dirbant Polimerų chemijos sektoriaus vyresniojo laborantu Mokslų akademijos Chemijos ir cheminės technologijos institute.

1972 m. baigęs Vilniaus universiteto Chemijos fakultetą ir įgijęs stambiamoleku-

Vadovėlio autorius prof. Romualdas Mačiulaitis (dešinėje) ir jo parengtas penkioliktasis technologijos mokslų daktaras Andrejus Jefimovas po diplomo įteikimo. Autoriaus archyvo nuotr.

linių junginių specialybės chemiko diplomą, pagal paskyrimą pradėjo dirbti inžinieriumi mokslinių tyrimų instituto „Termoizoliacija“ Sintetinių rišiklių laboratorijoje. Vėliau jam teko dirbti vyresniojo inžinieriumi, grupės vadovu, mokslo programos vadovu, vyresniojo mokslo darbuotoju, nuo 1991 iki 1994 m. – valstybės įmonės „Termolita“ laboratorijos vedėju. 1993–1994 m. – Termoizoliacijos instituto vyriausiojo mokslo darbuotoju, o 1994–1998 m. – šio instituto laboratorijos vedėju. Vėliau pradėjo dirbti Vilniaus Gedimino technikos universitete ir po trejų metų tapo Statybinių medžiagų katedros vedėju. Nuo 1980 m. – technikos mokslų daktaras, nuo 1993 m. – habilituotas technikos mokslų daktaras. 1999 m. Romualdai Mačiulaičiui suteiktas profesoriaus vardas.

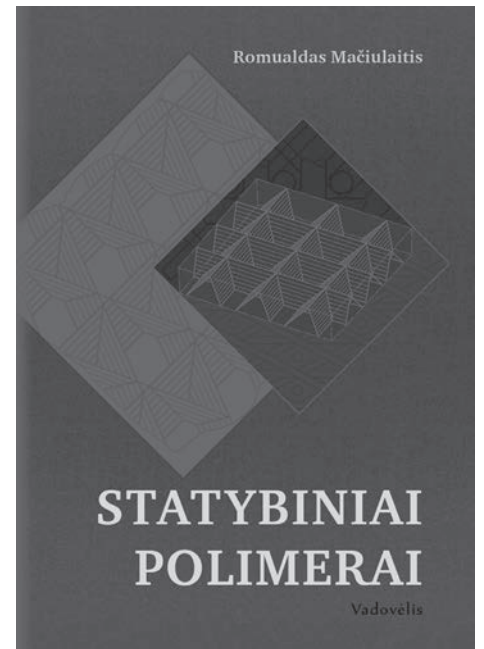
Kartu su bendraautorais R. Mačiulais paskelbė 38 straipsnius ISI duomenų bazėje. Yra 16 išradimų ir 6 patentų bendraautoris, 15 normatyvinių dokumentų, 10 redaguotų, sudarytų leidinių, 17 recenzuotų leidinių, daugiau kaip 20 mokslo sklaidos publikacijų autorius ar bendraautoris. Vadovavo 22 mokslinių tyrimų projektams (temoms, programoms) ir 10-čiai kvalifikacinių mokslo darbų. Buvo daugiau kaip 60 mokslo tyrimo ir kvalifikacinių darbų vykdytojas bei vadovas. Vienas ir su bendraautorais parengė 8 monografijas ir 15 mokomųjų bei metodinių knygų. Parašė vadovėlį „Gaisro ir sprogdimo pavojus gamybos procesuose“ (2010), o

su bendraautorais – vadovėlį „Statybinės medžiagos“ (2012). Vadovavo penkiolikai doktorantų, sėkmingai apgynusių disertacijas. Pelnė ne vieną apdovanojimą.

Vadovėlio „Statybiniai polimerai“ įvade glaustai apžvelgta sintetinių polimerų mokslo, pramonės ir panaudojimo raida. Medžiaga suskirstyta į penkis skyrius: svarbiausių statybinių polimerų pramoninė sintezė; bendrosios žinios apie polimerinių dirbinių gamybą; pagrindiniai polimerinių gaminių gamybos būdai; statybinių kompozitinių gaminių iš termoplastinių polimerų gamybos technologijos; statybinių kompozitinių gaminių iš termoreaktyviųjų polimerų gamybos technologijos. Kiekvienas skyrius baigiamas kontroliniais klausimais, kurie labai pravers studijuojantiems. Vadovėlis skirtas statybinių polimerų sintezei, jų savybėms aptarti ir tiesioginiam perdirbimui į gaminius apibūdinti.

Polimerinės medžiagos jau šiandien pakeičia daugelį statybose naudojamų tradicinių medžiagų ir jų paklausa didėja. Šis vadovėlis bus gera pagalbinė priemonė norintiems daugiau sužinoti apie sintetinių polimerinių medžiagų savybes, jų rūšis, priedus, užpildus, plastifikatorius, stabilizatorius, dažniausias medžiagas, perdirbimo ir gaminius receptūras. Remiantis šiomis žiniomis, galima pasirinkti konkrečią dirbinių gamybos technologiją.

Tokio pobūdžio vadovėlio lietuvių kalba universitetų studentams iki šiol nebuvo.

Vadovėlio „Statybiniai polimerai“ viršelis

Prof. Romualdo Mačiulaičio parengtas vadovėlis – pirmoji kregždė polimerų teorijos ir pritaikymo pasaulyje. Vadovėlis gausiai iliustruotas schemomis, brėžiniais, kurie besidomintiems padės geriau suprasti daugelį gamybos procesų. Jis skirtas statybų technologijos ir inžinerijos kryptį bei gairinės saugos studijų programų studentams, visiems būsimiems inžinieriams, studijuojantiems medžiagų inžineriją. ■

BIBLIOTEKININKO IR BIBLIOGRAFO JUBILIEJUS

Dr. Jonas Dautaras

Ilgamečiam Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos (LNB) moksliniam bibliotekininkui ir bibliografui, veikiančiam bendradarbiui Romualdai Vytautui Rimšai šių metų balandžio 26 d. sukako 80 metų.

R. V. Rimša gimė 1937 m. balandžio 26 d. Sausalaukės kaime, Svėdasų valsčiuje, Rokiškio apskrityje (dabar Anykščių r.). 1953 m. baigęs Svėdasų mokyklos 8 klases, išvyko mokytis į Vilniaus bibliotekinį technikumą. 1959–1964 m., studijuodamas Vilniaus valstybinio universiteto Istorijos-filologijos fakultete, įgijo mokslinio bibliotekininko ir bibliografo specialybę. Vėliau neakivaizdžiai studijavo aspirantūroje, išlaikė kandidatinio minimumo egzaminus, tačiau disertacijos negynė. Įgytos žinios vis dėlto užtikrino gana kūrybingą ir sėkmingą darbinę veiklą.

R. V. Rimšai teko dirbti ne vienoje darbovietėje. Visur sekėsi gerai, ypač – kilti karjeros laiptais Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje. Ėjo gana solidžias pareigas: Mokslinio metodikos skyriaus vyresniojo redaktoriaus (1966–1967), to paties skyriaus vyriausiojo bibliotekininko (1973–1977), Mokslinio tyrimų skyriaus vedėjo (1977–2002).

1971–1989 m. stažavosi Pabaltijo, Baltarusijos, Rusijos, Lenkijos ir kitų šalių respublikinėse bibliotekose, o atkūrus nepriklausomybę – Danijos, Suomijos, Švedijos, Vokietijos nacionalinėse bibliotekose. Stažuoti tikslai – analogiškų mokslinio tyrimo skyrių darbo organizacija ir veikla; bibliotekininkystės, bibliografijos ir informacijos darbai, gyventojų skaitymo interesų bei poreikių tyrimai: (kryptys tematika, metodai), tyrimo rezultatų naudojimas bibliotekose ir jų sklaida.

Romualdas Vytautas Rimša

R. V. Rimša, dirbdamas LNB, savo metodiniais, mokslinio tyrimo darbais ir visuomenine veikla pradėjo reikštis nuo pat darbo pradžios. Neatsitiktinai buvo pakviestas eiti antraeilės pareigas į VU Bibliotekininkystės katedrą. Čia 5 metus studentams dėstė lektologijos, skaitybos, sociologinių tyrimų metodologijos, programų rengimo ir organizavimo, taip pat profesinės kalbos terminijos norminimo ir kalbos kultūros dalykus. Neliko abejingas ir Lietuvos kultūros darbuotojų tobulinimosi instituto kvietimui, kuriame daugelį metų dėstė tuos pačius dalykus, kaip ir VU.

R. V. Rimša aktyviai dalyvavo visuomeninėje veikloje. Lietuvos bibliotekininkų suvažiavime 1989 m. buvo išrinktas atkuriamos Lietuvos bibliotekininkų draugijos (LBD) pir-

mininku ir šias pareigas ėjo iki 1992 m. 1990 m. jo iniciatyva buvo atkurta LBD narystė pasaulinėje IFLA (*International Federation of Library Associations and Institutions*) organizacijoje. Pirmą kartą (po 50 m.) Lietuvos bibliotekininkų delegacija atstovavo Lietuvos bibliotekoms metinėse generalinėse IFLA sesijose Stokholme (1990 m.) ir Maskvoje (1991 m.). R. V. Rimšos pranešimas apie gyventojų skaitybos ypatumų tyrimus Lietuvoje buvo pristatytas 1992 m. pasaulinėje IFLA sesijoje Naujajame Delyje (Indijoje).

R. V. Rimšos profesinių ir mokslinių interesų ratas labai platus. Jį domino Lietuvos bibliotekų istorija ir jų sąveikos su užsienio šalimis raida. Remdamasis šios krypties tyrimais, jis parengė anotuotą teminę, chronologinę literatūros rodyklę „Vilniaus apskrities A. Mickevičiaus viešosios bibliotekos istorija: 1950–2009“ (t. 1, 2010 m.), sudarė teminius mokslinių straipsnių rinkinius, kuriuose skelbė ir savo tyrimų rezultatus. Domėjosi jaunimo ir suaugusiųjų gyventojų skaitymo sociologija ir psichologija. Jis sudarė ir paskelbė jaunimo skaitymo tyrimų programą ir metodiką „Bibliotekų vaidmuo ugdant ir tenkinant darbininkų jaunimo profesinius ir dvasinius poreikius“ (1980).

Nuosekliai gvildendamas profesinės kalbos kultūros ir terminijos tyrimo bei norminimo problemas, parašė (su Aukse Ralyte) studiją „Lietuvių bibliotekininkystės terminologijos raida ir tvarkyba: nuo ištakų iki 1989 m.“ (1989), parengė ir išleido keletą sunormintų Lietuvos bibliotekininkystės pagrindinių terminų standartų: „Katalogavimas. Katalogai ir kartotekos“ (1995), „Autorystė. Leidyba. Tekstai“ (1996 m. – abu su Nijole Kolesinskiene), „Bibliotekos fondo organizavimas“ (1997 m. su dr. Nijole Bliū-

džiuviene) ir kt.

Siekdamas padėti bibliotekų darbuotojams gilinti profesines žinias, parengė leidinį „Bibliotekininkams rekomenduojamų pasikaitų tematika: bibliotekininkystė, bibliografija, knygotyra, informatika“ (1978), tyrė ekspertų nuomonę apie darbuotojų kvalifikacijos kėlimo sistemą bibliotekose ir parašė tais klausimais straipsnių. 2011–2012 m. buvo laikraščio „Lietuvos bočiai“ redaktorius.

Neliko skolingas ir savo gimtinei. Kartu su kitais 2007 m. R. V. Rimša įkūrė svėdasiečių draugiją „Alaušas“ ir buvo jos sekretoriumi. Per pastaruosius kelerius metus parengė straipsnių rinkinius: „Svėdasai: praeitis ir dabartis“ (2012) ir „Svėdasiečių draugija „Alaušas“ (2013), o nuo 2016 m. redaguoja Svėdasiečių draugijos „Alaušas“ laikraštį „Svėdasų varpas“ (yra redkolegijos pirm.). Apie savo gimtąjį kraštą ir jo žmones R. V. Rimša paskelbė nemažai straipsnių.

Iš viso 1971–2016 m. R. V. Rimša parašė 15 knygų. Tarp jų: „Darbas su technine literatūra“ (1971), „Skaitymo tyrimai Lietuvoje: 1918–1978 m.“ (1980), „Lokaliniai skaitybos tyrimai: organizavimas ir metodika“ (1987) ir kt. Be to, yra 17 bibliotekininkystės, bibliografijos ir kraštotyros knygų bendraautoris. Paskelbė apie 400 mokslinių, metodinių ir kraštotyros straipsnių, iš jų – apie 50 užsienio kalbomis.

Už gerą darbą ir aktyvią visuomeninę veiklą buvo apdovanotas Kultūros ir Švietimo ministerijų, Anykščių rajono savivaldybės, LNB ir kitų institucijų garbės raštais ir padėkomis. 2002 m. LBD tarybos nutarimu už nuopelnus mūsų šalies bibliotekininkystei ir bibliotekų praktinei veiklai R. V. Rimšai suteiktas Lietuvos bibliotekininkų draugijos Garbės nario vardas. ■

Atminties pagarbos ženklas akademikui Jurgiui Viščakui

■ Atkelta iš 7 p.

Jau tik iš laiko perspektyvos žvelgiame į turtingą J. Viščako mokslinį palikimą (454 mokslinių publikacijų, 14 išradimų autorius ir bendraautoris), įsimintinas jo pedagoginis ir administracinis darbas: buvo pirmasis Vilniaus universiteto Puslaidininkių fizikos katedros vedėjas, vadovavo Fizikos institutui (1977–1985), nuo 1979 m. – Lazerinės opto-elektronikos skyriui. J. Viščakas – puslaidininkių fotolaidumo tyrimų Lietuvoje pradininkas, naujų lazerių kūrimo ir panaudojimo moksle ir technikoje iniciatorius, pelnęs tarptautinį pripažinimą. Įsimintini 1979 m., kai instituto laboratorijose lankėsi Nobelio premijos už lazerio sukūrimą laureatas akad. Nikolajus Basovas.

1983 m. buvo įkurta Bandomoji lazerinės ir elektroninės technikos gamykla prie Fizikos instituto, kuri po penkerių metų reorganizuota į bendrovę EKSMA. Gamyklos paskirtis buvo realizuoti Fizikos instituto mokslininkų darbus. 1985 m. pramoniniu būdu pagamintas pirmasis lietuviškas pikosekundinis lazeris VIJUKA-1, galintis matuoti spinduliuotės proceso trukmę trilijardine sekundės dalimis. Šį lazerį sukūrė J. Viščakas, V. Kabelka, V. Mačiulis,

A. Michailovas, V. Syrusas. „Pavadinimas labai žaismingas, gražus, bet man nuojauta pasąmonėje sufleruoja, kad po šiuos užrašus yra kažkas užšifruota“, – tuomet ištarė akademikas, supratęs, kad jis gimė iš jo pavardės, vardo ir tėvavardžio pirmųjų raidžių.

Įsimintinas to meto įvykis mokslinės visuomenės atmintyje, kai modifikuotas VIJUKOS-1 variantas lazeris PL-1020 1987 m. buvo eksportuotas į Vakarų Vokietiją, kurioje lazerius gaminančių firmų skaičiuojama šimtais. Po to buvo sulaukta daug mokslinių ir gamybinių organizacijų laišku, norinčių įsigyti šio tipo lazerį. Jį kuriant ir naudojant tyrimuose buvo pateiktos net penkios paraiškos išradimams.

Šį iniciatyvų kūrybinių ir technologinių paieškų laikotarpį puikiai prisimena Vidas Kabelka, buvęs Fizikos instituto Pikosekundinės spektroskopijos sektoriaus vadovo pavaduotojas. Šis sektorius, pradėjęs lazerinius (distancinius) atmosferos užterštumo tyrimus, taip pat įgyvendino akademiko svajonę – lazerio ieško viziją. Sukurti lidarai, lyginant su kitais tyrimo metodais, leido labai operatyviai rinkti informaciją apie atmosferos užteršimą. V. Kabelka, kuris buvo vienas iš iniciatorių surengti akademiko J. Viščako devyniasdešimtmečio paminėjimą,

Prof. A. P. Smilga ir dr. V. Kabelka diskusijų metu

apie savo vadovą ir jo mokslinę veiklą yra parašęs nemažai straipsnių.

Prisiminimų apie žymų mokslininką fragmentus atgaivino buvęs Bandomosios lazerių ir elektroninės technikos gamyklos direktorius V. Mačiulis, profesoriai A. P. Smilga, F. Ivanauskas, K. Makariūnas. Jiems akademikas buvo tikras lyderis, gebantis motyvuoti darbuotojus ryžtingai eiti pasirinkta darbų ir veiklos kryptimi. Žavėjo žaibiški ir teisingi J. Viščako sprendimai, atradimų

siekis. Buvo priminta, kad tokio vedlio pavyzdžio iš akademiko, mylėjusio ir gerbusio savo kolegas, privalėtų pasimokyti ne vienas šių dienų vadovas.

Norint pasiekti gerų mokslinių rezultatų, reikėjo gerų darbo sąlygų, todėl akademikas daug energijos skyrė statyboms. Kasdienybėje buvo aktyvus FiDi renginių dalyvis, mėgo slidinėti. Su pakilios, darnios nuotaikos mokslininku laisvai jo kompanijoje jausdavosi ir jaunimas. Minėjimo pradžioje parodytas filmo fragmentas priminė akademiko kvietimą ieškoti mokslo naujovių, mąstyti, mylėti ir džiaugtis gyvenimu.

J. Viščakas su kolegomis pasodino tvirtą mokslo medį, kuris savo sėklas – lietuviškus lazerius – išbarstė po visą pasaulį. Po penkių dešimtmečių istorijos matome, kokį proveržį aukštosios technologijos sukūrė prietaisai, žadinantis koherentines šviesos bangas. Šiandien Lietuvos lazerininkai šturmuoja pasaulio rinkas, dalyvauja dideliuose tarptautiniuose aukštųjų technologijų projektuose. Ryškiausia šio meto naujiena – UAB „Ekspla“ ir mokslinė gamybinė firma „Šviesos konversija“ pagamino vieną galingiausių pasaulyje lazerių sistemą „Sylos“.

Minėjimo dalyviai (iš kairės): buvęs Bandomosios lazerinės ir elektroninės technikos gamyklos direktorius V. Mačiulis, UAB „Altechna“ vadovas G. Šlekys, UAB „Ekspla“ direktorius K. Jasiūnas, FTMC direktoriaus pavaduotoja N. Žurauskienė. B. Vengalio nuotr.

TAUTOS PRAEITIS PUSLAPIAI

Laiškas iš Čikagos

Arida Riaubienė

Epistoliarinis palikimas gali būti laikomas svarbiu šaltiniu lietuvių diasporos kultūrinio palikimo tyrėjams. Laiškuose esanti informacija ne tik patvirtina žinomus faktus, bet ir pateikia naujų. Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos Retų spaudinių ir rankraščių skyriaus fonde pavyko rasti emigranto iš

Čikagos Jurgio Baškio laišką, rašytą 1905 m. rudenį giminėms. Dešiniajame laiško kampe yra tuometinės Centrinės valstybinės bibliotekos (taip ji vadinta 1944–1950 m., 1951–1988 m.) rankraščių, senų knygų ir smulkių spaudinių sektoriaus vedėjos Marijonos Čilvinaitės įrašas. Jame rašoma, kad laiškas rastas kraštotyrinės ekspedicijos, surengtos 1937 m. liepos mėnesį Užvenčio valsčiaus Gedruikių kaime, metu. Laišką eks-

pedicijos dalyviams padovanojo ūkininkas Antanas Grigas. Iš M. Čilvinaitės rankraščio, pasakojančio apie Gedruikių sodžiaus buitį, sužinome, kad Antanas Grigas buvo gimęs 1863 m. tame pačiame Gedruikių sodžiuje.

Keturių puslapių apimties laiškas parašytas laiškam skirtame popieriuje. Pirmajame puslapyje, papuoštame ornamentu ir ereliu išskleistais sparnais, yra eiliuotas tekstas, prasidedantis žodžiais: „Lietuva tu mieloji,

tankiai tave minavoju, kad Lietuvoj gyvenau, linksma širdį turėjau.“ Teksto turinys liudija, kad laišką rašė toli nuo tėvynės likęs žmogus.

Laiško pradžioje Jurgis Baškis siunčia linkėjimus tetoms ir broliui. Būdamas visų labai pasiilgęs, jis rašo negalintis grįžti į tėvynę, nes „bijantis to nepakajaus, kas dabar po Rosia yra“. Tikėtina, kad čia turima omenyje

■ Nukelta į 12 p.

Technikos evoliucijos apžvalga Smalininkų muziejuje

■ Atkelta iš 7 p.

LMA akademikas Kazimieras Ragulskis sukūrė naują mokslo šaką, suformulavo jos atskirų krypčių mokslinius pagrindus, sukūrė principus naujoms sistemoms sudaryti, kuriuos su savo mokiniais išplėtojo iki taikomųjų rezultatų inžinerinei praktikai. Muziejuje eksponuojama:

- demonstracinis aukšto dažnio bangų sklaidimo perdavimo ir sukimosi judesiu realizuoti modelis (autoriai: prof. habil. dr. A. Bubulis, LMA akademikas prof. R. Bansevičius ir kt.);
- pjezopavara sukimosi judesiu perduoti grotuvo sistemoje (sukūrė prof. habil. dr. P. Vasiljevas ir kt.);
- guolio pakabos su aukšto dažnio pjezo-keitikliu modelis (autoriai: prof. habil. dr.

- R. Kanapėnas, dr. G. Vitkauskas, dr. R. Statkevičius);
- vibracinis mikroskalpelis (autoriai: prof. habil. dr. P. Vasiljev ir kt.);
- birių medžiagų, esančių uždaroje talpose, automatizuota matavimo sistema (autoriai: prof. habil. dr. A. Bubulis, dr. G. Vitkauskas, dr. R. Statkevičius, dr. V. Juška);
- vibracinis stalas (autoriai: A. Striužas ir

A. Žemeckis, vadovaujant akad. K. Ragulskiiui).

Monografija apie muziejų:

Stonys J. (2016). Materialinės kultūros paveldas ir jo ištakos. „Naujasis lankas“. Autorius yra Senovinės technikos muziejaus, įkurto Smalininkuose (Jurbarke r.), vadovas

Dirvožemis pasaulyje dykumėja. Ar Lietuva to išvengs?

Laura Žemaitienė

Prognozuojama, kad iki 2050 m. maisto produktų poreikis pasaulyje išaugs beveik dvigubai. Vadinas, intensyvės ir žemės ūkio sektoriaus veikla. Tačiau jau dabar visuotinai pripažįstamas faktas, kad dirvožemis pasaulyje dykumėja. Kitaip tariant, daugėja plotų, kuriuose be mineralinių trąšų jau neauga niekas. Lietuvos mokslininkai taip pat konstatuoja, kad dėl itin aktyvaus mineralinių trąšų naudojimo ir pačių ūkininkų kompetencijos stokos dirvožemio kokybės problema mūsų šalyje nuolat aštrėja. Šią situaciją į gerą galėtų pakeisti nebent ateinanti nauja, atitinkama žinių bagažą įgijusi jaunųjų ūkininkų karta ir valstybės dėmesys dirvožemio, kaip nacionalinio turto, apsaugai.

Geros būklės – tik ketvirtadalis plotų

Aleksandro Stulginskio universiteto Agroekosistemų ir dirvožemio mokslų instituto vadovas profesorius Vaclovas Bogužas pastebi, kad šalies žemės ūkyje stebina paradoksas: brangią techniką, technologinius įrenginius žemdirbiai tausoja, o štai pagrindinė jų darbo priemonė – dirvožemis – tarsi liko jų dėmesio užribyje. „Ūkininkai vertina valdomus plotus pagal tai, kiek galima gauti derliaus. Tačiau tikroji dirvožemio būklė Lietuvoje gana apgailėtina. Tik apie 25 proc. mūsų dirvų yra tokios būklės, kad pakanka rūpintis, jog degradacija neprasidėtų. Kitų 75 proc. šalies plotų kokybė prasta. O štai pasaulio mastu jau daugiau kaip 50 proc. dirvožemių yra degradavę dėl labai sumažėjusių organinių medžiagų atsargų“, – konstatuoja pašnekovas.

V. Bogužo pastebėjimu, Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, savarankiškai ūkininkauti pradėjo žmonės, stokoję žinių apie dirvožemio kokybės svarbą. Be to, dėl mažų gyvulininkystės produkcijos supirkimo kainų šalyje labai sumažėjo gyvulių skaičius, kartu ir mėšlo, kaip vertingiausios organinės trąšos, kiekiai. „Netgi neturtingų dirvožemių regionuose šiuo metu auginami javai. Iš tiesų ten turėtų būti daug pievų ir ganoma daug gyvulių“, – neabejoja profesorius, pastebintis, kad dažnai, laboratorijoje neištyrę dirvožemio sudėties, ūkininkai augina tai, ką esamuoju laikotarpiu galima pelningiau parduoti. Tačiau realias galimybes turėtų nulėmti dirvožemio tipas ir jo savybės. Smėlingas dirvožemis neturi akumuliacinės gebos: net intensyviai tręšiant, jame nesiformuoja ilgalaikės maisto medžiagų sandėliai.

Dirva – tik vata cheminėms medžiagoms sugerti?

ASU Agroekosistemų ir dirvožemio mokslų instituto docentė Jūratė Aleinikoviėnė šiandien taip pat su nerimu kalba apie tai, kad dirvožemis tampa tarsi vata, kurią prisotinus cheminėmis mineralinėmis trąšomis „išspaudžiamas“ maksimalus derlius. „Iš tiesų dirvožemis pats iš savęs gali būti derlus. Tačiau retas ūkininkas gilinasi į natūralią savo dirvos kokybę, nes tiesiog nesupranta šio reiškinio aktualumo. Daugelis įsitikinę, kad kiek cheminių trąšų įdėsi, tiek derliaus gausi. Todėl dažniausiai tręšiama tik vandenyje tirpiomis mineralinėmis trąšomis, kurias augalai pasisavina lengviausiai. Bet šios trąšos labiausiai ir nualina natūralų žemės derlingumą“, – konstatuoja mokslininkė.

Pasak J. Aleinikoviėnės, ūkininkui pa-

ASU Agroekosistemų ir dirvožemio mokslų instituto vadovas prof. Vaclovas Bogužas. ASU nuotr.

prastai rūpi tik viršutinio ariamojo sluoksnio kokybė. Nesuvokiama, kad didesniame nei 1,5 m gylyje esantis dirvodarinis sluoksnis yra gerokai svarbesnis. Būtent tai yra vieta, iš kurios natūralios medžiagos gali arba išsiplauti, arba per augalų šaknis pakilti į dirvos paviršių ir jį pagerinti.

„Mūsų dirvožemyje natūraliai yra mažai organinių medžiagų, lyginant netgi su kaimynėmis Latvija ar Lenkija. Ir, deja, dėl žinių stokos mūsų ūkininkai nededa pastangų humuso kiekiui dirvoje padidinti. Pastaruoju metu vis labiau populiarėja teorija, kad didžiosios Australijos, Afrikos ir Pietų Amerikos dykumos yra susiformavusios kaip neteisingos žemdirbystės pasekmė. Tai skamba ištis bauginančiai, tačiau ir Lietuvoje apie 20 proc. dirvodarinių uolienuų yra lengvos, todėl dykumėjimo tendencijos mums kelia realų pavojų“, – aiškina ASU atstovė J. Aleinikoviėnė.

Atsakydami į klausimą, kokią matytų išeitį iš dabartinės situacijos, mokslininkai sutartinai teigia, kad pirmiausia reikia objektyvaus, nekomercializuoto žemdirbių švietimo. Pašnekovai pastebi, kad šiuo metu su ūkininkais aktyviausiai bendrauja trąšomis prekiaujančios firmos. Jos atlieka dirvožemio tyrimus, pataria, kokių trąšų įsigyti.

V. Bogužo nuomone, kiekvienam būtina galvoti, kaip valdomą žemę praturtinti organinėmis medžiagomis: gyvulių mėšlu, daugiametėmis žolėmis, azotą kaupiančiais įsėliais, šiaudais. „Nuėmę javų derlių, kai kurie ūkininkai šiaudus neretai netgi parduoda. Tai didžiulė klaida“, – įspėja pašnekovas, pateikdamas pavyzdį, kad Vokietijoje, Austrijoje žemdirbiai netgi įstatymu yra įpareigoti, nuėmę pagrindinį derlių, pasėti tarpinius pasėlius, nes, jei dirva lieka be augalijos, organinė medžiaga greitai mineralizuojasi ir yra prarandama. Pasak profesoriaus, šiuo atveju reikėtų mokytis iš natūralios gamtos, kur dirva be augalijos būna tik labai trumpą laikotarpį, temperatūrai nukritus žemiau nulio.

Mokslinėms rekomendacijoms rengti trūksta duomenų

J. Aleinikoviėnė atkreipia dėmesį, kad, kai šeimos ūkiai būdavo perduodami iš kartos į kartą, ūkio veikla būdavo planuojama keliems dešimtmečiams. „Šiuo metu ūkininkai taip pat turėtų susiplanuoti veiklą ir vertinti ją ne tik derliaus išraiška, bet ir dirvožemio pokyčiais“, – pataria pašne-

kovė, pastebinti, kad ūkininkai, mokantys didelius pinigus už chemines trąšas, turėtų rasti resursų ir dirvožemio cheminiams tyrimams. „Būtų dar geriau, jei dirvožemio kokybės stebėsenos veiklą kompensuotų valstybė. Mokslininkai yra pasirengę ateiti žemdirbiams į pagalbą. Tačiau realiai padėti galime tik tiems, kurie pateikia kelerių, o dar geriau – keliolikos metų informaciją apie naudotas trąšas, taikytas sėjomainas. Priešingu atveju galime nurodyti tik kryptį.

Lietuvoje tikslinga įkurti nekomercinę viešojo sektoriaus įstaigą, kuri teiktų rekomendacijas, pritaikytas konkrečioms šalies regionams, vietovėms ir ūkiams“, – įsitikinusi ASU atstovė, Pasak jos, šiuo metu problema yra ir tai, kad šalies mastu nekaupiama duomenų bazė apie ūkiuose taikytas (arba netaikytas) dirvožemio gerinimo priemones, todėl Lietuvos mokslininkams sunku vertinti dėl klimato kaitos ir perteklinio mineralinių trąšų naudojimo atsirandančius pokyčius.

Sėkmės raktas – išsilavinusių jaunųjų ūkininkų rankose

„ES moka žemdirbiams tiesiogines išmokas už nustatytą aplinkosaugos reikalavimų laikymąsi. Vienas jų – taikyti žalinimo priemones, skirtas dirvožemiui gerinti ir klimato atšilimo problemai spręsti. Tačiau, kokiais būdais šio tikslo sieks, šalys narės yra pasirinkusios pačios. Lietuvos pasirinkimą įvardyčiau kaip kuriozišką, nes mūsų ūkininkai gauna išmoką už laikomus juodojo pūdymo plotus. Anksčiau juodasis pūdymas būdavo tręšiamas mėšlu. Bet šiuo metu, kai mėšlo neįterpiama, juodasis pūdymas dirvožemį ne gerina, bet blogina! Vaizdžiai tariant, mokėti išmoką už tai yra tolygu, jei valstybė mokėtų pinigų vagiui“, – ironizuoja

Doc. dr. Jūratė Aleinikoviėnė

V. Bogužas, komentuodamas šalies žemės ūkio politikos realijas.

Pašnekovas atkreipia dėmesį, kad Seimas netrukus planuoja koreguoti žemės pardavimo saugiklius reglamentuojantį įstatymą. Vienas siūlymų – atsakyti reikalavimo žemdirbiams būti įgijus žemės ūkio krypties išsilavinimą. „Mano nuomone, ši reikalavimą būtina palikti. Jeigu kalbame apie žemės ūkio perspektyvą, galime nesunkiai numanyti, kad ateityje išliks tik tie ūkiai, kurie sugebės išsaugoti dirvožemio derlingumą, rūpintis aplinkosauga ir prisidėti prie klimato kaitos mažinimo. Todėl džiugina tendencija, kad vis daugiau mūsų universiteto absolventų grįžta į tėvų ūkius. O šie jaunieji ūkininkai žino, kad perspektyvaus ūkininkavimo raktas yra organinių medžiagų gausinimas dirvožemyje. Tik tada dirvožemis bus gyvybingas ir seiks gerus derlius“, – reziumuoja ASU ADMI vadovas prof. V. Bogužas.

PARODA

Australijos dykumos paslaptis

Rimanto Čechavičiaus nuotrauka iš kelionių po Australiją

Kviečiame į Rimanto Čechavičiaus fotografijų parodą „Australijos dykumos paslaptis“. Tai jau septynioliktoji R. Čechavičiaus fotografijų paroda Lietuvos technikos bibliotekoje. Šįkart joje – įspūdingai iškelionės po Australiją. Paroda „Freskos“ galerijoje (II aukšte) veiks iki birželio 30 d.

DARBO SKELBIMAS

Gamtos tyrimų centras skelbia konkursus: vyriausiojo mokslo darbuotojo – Klimato ir vandens tyrimų laboratorijoje; mokslo darbuotojų – Geoplankos tyrimų ir Kvartero tyrimų laboratorijose pareigoms eiti.

Daugiau informacijos: www.gamtostyrimai.lt

„Žinok, kad kraujas – skystis ypatingas“

Ligita Mikulėnienė

2017 m. birželio 15 d., 15 val. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje (Žygimantų g. 1, Vilnius) atidaroma LMA akademiko, profesoriaus habilituoto daktaro Vyto Antano Tamošiūno jubiliejinė mokslinių darbų paroda.

Kalbės: prof. Valdemaras Razumas, prof. Vytautas Basys, prof. habil. dr. Algirdas Venalis, dr. Audronė Eidukaitė, dr. Mykolas Mauricas ir akad. Vytautas Antanas Tamošiūnas. LMA Vrublevskių bibliotekoje parengta

paroda lankytojams suteiks galimybę susipažinti su eksponatais iš asmeninės akademiko V. A. Tamošiūno kolekcijos: apdovanojimais, dokumentais ir nuotraukomis bei kai kuriais jo straipsniais. Mokslinė literatūra parodoje suskirstyta į kelis skyrius: „Imuniteto tyrimai – žmogui ir Tėvynei“, „Leukemiją sukeliančių virusų tyrimai“, „Visam gyvenimui pamilęs limfocitus“.

Kiti skyriai atspindi organizacinę veiklą, steigiant Imunologijos institutą, organizuojant Lietuvos imunologų draugiją ir vasaros stovyklas, darbą Lietuvos mokslų akademijoje,

trumpas ir retas atokvėpio valandėles šeimos rate bei kraštiečių susitikimuose. Parodą papildė leukocitų nuotraukos. Jos puošė naujosios V. A. Tamošiūno darbovietės – Inovatyvios medicinos centro – sienas. Leukocitų tyrimui V. A. Tamošiūnas paskyrė didžiausią savo gyvenimo dalį, kraujo paslaptis bandė įminti, siekdamas sukurti kuo stipresnę imuninę žmogaus organizmo apsaugą. Bet, kaip Faustui sakė Mefistofelis, „žinok, kad kraujas – skystis ypatingas“, dar liko daug paslapčių.

Paroda eksponuojama 2017 m. birželio 5–29 d.

■ Akad. Vytautas Antanas Tamošiūnas

Didžiausias valstybės turtas – po mūsų kojomis

Virginija Vingrienė

Siekdami užtikrinti nesustabdomai augantį globalaus apsirūpinimo maistu poreikį ir surinkti adekvačias valstybės pajamas tiek trumpuoju, tiek ilguoju laikotarpiu, privalome pasirūpinti esminiu tai garantuojančiu veiksmu – dirvožemio išsaugojimu. Mokslinių tyrimų duomenimis, dėl suintensyvėjusios žemdirbystės, aktyvaus agrotechnikos naudojimo ir plataus monokultūrų auginimo, sparčiai ryškėja dirvožemio degradacijos požymiai: dirvos rūgštinimas ir erozija, prastėjančios agrocheminės ir biologinės dirvožemio savybės ir kt.

Nors bendro reglamentavimo, užtikrinančio dirvožemio apsaugą Europos Sąjungos lygmeniu nėra, kai kurios valstybės narės (tarp jų – Vokietija, Didžioji Britanija, Latvija), siekdamas stabdyti aplinkai ir žmogui pražūtingą procesą, savo įstatymais yra griežtai apibrėžusios dirvožemio naudojimą. Vadovaujantis šia praktika, Lietuvoje taip pat parengtas dirvožemio įstatymo projektas,

kuriame nurodomos pagrindinės degradacijos procesų stabdymo priemonės: tarsi žemdirbystė, derlingumą sauganti ir atkurianti sėjomaina, subalansuotas tręšimas ir pan. Įstatymo projektas apima ne vien žemės ūkio paskirties žemės naudojimą, bet ir tvarkingą miško, durpžemių bei urbanizuotų teritorijų dirvožemio eksploatavimą. Nė viename šiuo metu galiojančiame teisės akte nėra patvirtintų sąvokų ir funkcijų apibrėžimų, dėl to daug neaiškumų kyla tiek žemės naudotojams, tiek aplinkosaugos kontrolę

vykdantiems pareigūnams. Šie neaiškumai dažnai tampa ir teisminių ginčų pagrindu. Be to, šiuo įstatymo projektu yra siekiama sujungti keleto atskirų teisės aktų nuostatas, taip palengvinant esminių dirvožemio saugos reikalavimų įgyvendinimą.

Aiškų tvarkingos ūkininkavimo praktikos ir dirvožemio derlingumo atstatymo reglamentavimas yra vienintelė išeitis, garantuojanti Lietuvai ekonominę naudą ilgalaikėje perspektyvoje. *Autorė yra LR Seimo narė*

■

Neuždaryti Valkininkų vaikų sanatorijos!

Seimo narys Kęstutis Masiulis kreipėsi į sveikatos apsaugos ministrą Aurelijų Verygą, prašydamas neuždaryti Santaros klinikų Vaikų ligoninės Valkininkų padalinio. „Vietoj to, kad vaizdingame Valkininkų pušyne, kur gausus oras ir vaizdingos apylinkės, būtų plečiamos sanatorinės paslaugos, Santaros klinikų vadovybė atidarė naują priestatą sostinėje ir

uždaro padalinį mažame miestelyje. Žmonės moka šimtus ir tūkstančius eurų, kad galėtų iš dulkėto miesto pabėgti į gamtą, o biurokratai elgiasi priešingai. Lietuva tokia graži savo gamta, kodėl to neišnaudoti ir viską telkti išimtinai Vilniuje?“, – sako parlamentaras.

Valkininkų sanatorija veikia nuo XX a. 7-ojo dešimtmečio, joje gali ilsėtis 50 vai-

kų. **Pastatai neseniai renovuoti už 1 mln. eurų, koridoriuose yra kultūros paveldu pripažintų freskų.** „Uždarius Valkininkų sanatoriją, kvalifikuoti darbuotojai neteks darbo, kartu reikės uždaryti ir mokyklą, sumažės svečių, nebegalės išsilaikyti vietos kavinė, prekybos vietos. Miestelis bus pamerktas degraduoti. Tai dar vienas pavyzdys, kaip vilniečių valdžia vykdo regioninę

politiką. Provincijoje uždaro viską, ką gali, ir perkelia į Vilnių. Kai kurie biurokratai, jeigu galėtų, tai ir jūrą perkeltų į Vilnių“, – piktinasi Kęstutis Masiulis.

Santaros klinikos kartu su Sveikatos apsaugos ministerijos pritarimu Valkininkų padalinį uždaro nuo 2018 m. sausio 1 d. *Parengta pagal 2017 m. birželio 6 d. Lietuvos Respublikos Seimo pranešimą*

IN MEMORIAM

Rokas Žilinskas (1972 07 20 – 2017 06 06)

Birželio 6 d., eidamas 45-uosius, mirė žurnalistas, X, XI, XII Seimo narys Rokas Žilinskas. „Roką Žilinską atsiminsime kaip nepaprastai gabų ir savo darbui atsidavusį žurnalistą, aktyvų parlamentarą. Labai liūdna, kad taip anksti tenka atsisveikinti su draugišku ir viskuo besidomėjusiu kolega, kurio visi svarbiausi darbai dar laukė priešakyje“, – užuojautą reiškia Seimo Pirmininkas Viktoras Pranckietis.

Rokas Žilinskas gimė 1972 m. liepos 20 d. Vilniuje. 1990 m. baigė Vilniaus 27-ąją vidurinę mokyklą (dabar – Jono Basanavičiaus progimnazija), 1996 m. Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto Žurnalistikos katedroje (dabar – Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Žurnalistikos institutas) įgijo žurnalisto diplomą. 1995–1996 m. stažavosi Indijos masinės komunikacijos institute, 1996 m. baigė kursų JAV informacijos tar-

nyboje, 2000–2008 m. lankė seminarus Europos žurnalistikos centre.

1991–1992 m. ėjo užsienio naujienų redaktoriaus pareigas „Vilniaus laikraštyje“, 1992–1993 m. – Lietuvos televizijos Ekonominių laidų redakcijos (TV-26) žinių vedėjas, reporteris, 1993–1998 m. – Lietuvos televizijos žinių vedėjas, reporteris, 1998–2008 m. – LNK Žinių tarnybos žinių vedėjas, užsienio naujienų redaktorius.

2008–2012, 2012–2016, 2016–2017 m. dirbo Seimo Ekonomikos, Europos reikalų, Užsienio reikalų, Žmogaus teisių komitetuose, ėjo Atominės energetikos komisijos pirmininko pareigas, priklausė Energetikos, Narkomanijos ir alkoholizmo prevencijos, Priklausomybių prevencijos komisijoms.

Bendražygių teigimu, Rokas Žilinskas buvo gabus politikas, kuris rimtai ėmėsi naujų temų ir įsigilinęs įrodė, kad puikiai gali

Rokas Žilinskas

su jomis tvarkytis. Beveik devynerius metus dirbdamas Seime, Rokas Žilinskas aktyviai sprendė Lietuvos energetinio saugumo ir nepriklausomybės, elektros ir atominės energetikos, žmogaus teisių apsaugos, alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, vartotojų teisių apsaugos klausimus, domėjosi sodininkų bendrijų problemomis.

Už aktyvią visuomeninę ir žurnalistinę veiklą Rokas Žilinskas apdovanotas labdaros fondo „Mūsų krantas“ auksinio kryžiaus 3-iojo laipsnio ordinu „Visuomenės labui“, naujienų portalo DELFI „Titanu“ „Už drąsiausią metų straipsnį“, Respublikos Prezidento dekretu – atminimo ženklu „Už asmeninį indėlį prisidedant prie Lietuvos pirmininkavimo Europos Sąjungos Tarybai 2013 metais“. *Parengta pagal Lietuvos Respublikos Seimo pranešimą*

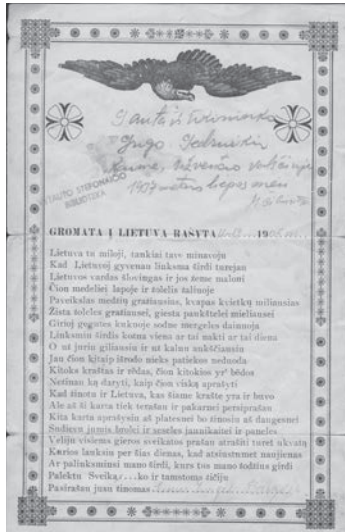
TAUTOS PRAEITIS PUSLAPIAI

Laiškas iš Čikagos

■ Atkelta iš 9 p.

1905 m. Rusijoje prasidėjusi revoliucija, kurios metu buvo keliami reikalavimai pagerinti darbininkų padėtį, sušaukti Steigiamąjį susirinkimą, amnestuoti politinius kalinius ir kt. Laiško autorius perduoda linkėjimus giminėms nuo emigrantų P. Bielskio ir J. Grigo. Tai leidžia manyti, kad laiško savininkas Antanas Grigas giminystės ryšiais buvo susijęs su laiške minėtu J. Grigu.

Diasporos tyrėjams gali būti svarbi šiame rašytiniame dokumente pateikiama informacija apie bažnyčias, veikusias 1905 m. Čikagoje. Laiške rašoma, kad Čikagoje yra 5 veikiančios lietuviškos bažnyčios. Jurgis Baškis praneša giminėms, kad lapkričio viduryje Čikagoje, „ant Wood ir 46 ulicijos“ buvo pašventinta bažnyčia. Čia turima omenyje 1905 m. lapkritį Čikagoje šv. Kryžiaus parapijoje pastatyta laikinoji bažnyčia ir

Emigranto laiško eiliuotas tekstas (dokumentas, rastas M. Mažvydo bibliotekos Retų spaudinių ir rankraščių skyriaus fonde)

mokykla. Informaciją apie bažnyčią J. Baškis pateikia, norėdamas pranešti namiškiams, kad bažnyčios klebonas yra Aleksandras Skipka, anksčiau klebonavęs Šaukėnuose. Jei žvilgtelėtume į Bostone išleistą „Lietuvių enciklopediją“, rastume, kad kunigas Aleksandras Skripka (Skripkus) Šaukėnuose kunigavo nuo 1896 m., 1902 m. atvyko į JAV, o 1904 m. persikėlė į Čikagą. 1913 m. vietoje laikinosios šv. Kryžiaus parapijos bažnyčios buvo pradėta statyti šventovė, kuri tapo viena gražiausių ir didžiausių lietuviškų bažnyčių JAV.

Be dvasinio gyvenimo naujienų, nagrinėjant laiške užsimenama ir apie tai, kad daugelis emigrantų JAV neturi darbo. Laiško autorius čia, matyt, turėjo omenyje XX a. pradžioje JAV dėl didelio emigrantų antplūdžio prasidėjusią ekonominę krizę. Taip pat J. Baškis apgailestauja, kad giminaičiams buvo parašęs keletą laiškų, tačiau

negavo jokio atsakymo. Jis prašo parašyti visas naujienas, atsiųsti fotografijų.

Manytume, kad XIX a. pabaigos – XX a. pradžios lietuvių emigrantų laiškų į JAV galėtume rasti ir kitų atminties institucijų fonduose. Šie laiškai galėtų papildyti informaciją, susijusią su lietuvių emigracijos istorija.

Šaltiniai:

Gromata į Lietuvą rašyta... (Laiškas giminėms). Jurgis Baškis (Baszkis). Čikaga, 1905 XI. 19. 2 lap., 1 lšk. LNMMB RKRS, F25-359.

Čilvinaitė, M. Iš Gedruikių sodžiaus (Užvenčio vlsč.) buities. Šiaulių kraštotyros draugijos ekspedicija Gedruikių sodžiuje. LNMMB RKRS, F64-10, lap. 1.

Skripkus (Skripka) Aleksandras. Lietuvių enciklopedija. Bostonas, 1963, t. 28, p. 91. **Ambrozevičius, A.** Chicagos lietuvių istorija, 1869–1959. Chicago, Ill.: Amerikos lietuvių istorijos draugija, 1967, p. 613. ■

In memoriam

Romualda Hofertienė

1941 10 25 – 2017 06 09

Birželio 9 d. mirė Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos akto „Dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo“ signatarė, pedagogė Romualda Hofertienė.

Gimė 1941 m. spalio 25 d. Raseinių rajone, Girkalnio miestelyje. 1977 m. baigė Vilniaus valstybinį pedagoginį institutą ir tapo matematikos mokytoja. 1959–1962 m. dirbo mokyklos raštvede ir Klaipėdos fabrike „Trinyčiai“ laborante, 1962–1965 m. studijavo Kauno politechnikos institute. 1965–1977 m. dirbo

matematikos mokytoja Raseinių rajono mokyklose, 1977–1990 m. – matematikos mokytoja Klaipėdos 22-ojoje vidurinėje mokykloje.

Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Klaipėdos miesto tarybos narė, Klaipėdos mokytojų sąjūdžio tarybos pirmininkė. Lietuvos moterų sąjungos centro valdybos narė. 1990–1992 m. – LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo deputatė. 1992–1996 m., 1996–2000 m. – Lietuvos Respublikos Seimo narė. Dirbo Seimo Švie-

timo, mokslo ir kultūros komitete. Nuo 1996 m. – Baltijos Asamblėjos Švietimo, mokslo, kultūros nacionalinio komiteto pirmininkė.

Buvo parlamentinės ryšių su Tibetu grupės pirmininkė, Parlamentinių ryšių su Čečėnija, Austrija, Vokietija, Baltarusija ir kitomis šalimis grupių narė. Kalinių globos ir Blaivybės draugijų narė, Klaipėdoje dirbo su vaikais, linkusiais į nusikaltimus. Priklausė tarptautiniam moterų klubui „Zonta“, „Vilnijos“ ir „Mažosios Lietuvos“ draugijoms.

Nuo įsikūrimo (1993 m.) priklausė Tėvynės sąjungai (Lietuvos konservatoriams). 2006 m. tapo Tėvynės Sąjungos Senjorų bendruomenės pirmininke. Yra paskelbusi straipsnių vaikų auklėjimo, paauglių nusikalstamumo, šeimos klausimais. 1992–2000 m. – Lietuvos mokytojų profesinės sąjungos pirmininkė. Buvo „Lietuvos mokytojo“ redaktorė. Apdovanota Lietuvos Nepriklausomybės medaliu (2000). *Parengta pagal Lietuvos Respublikos Seimo pranešimą* ■

Į KOVO 11-AJĄ

Romualda Hofertienė

...Negi įmanoma parašyti tą jausmą, kurį patyrė mūsų didžiulia čia, salėje, tūkstančiai Lietuvoje ir toli nuo gimtinės, net už Atlanto, kantriai ir atkakliai neleidę užgesti Nepriklausomos Tėvynės vilčiai. Regis, Valstybės džiaugsmą matė ir girdėjo netgi tie, kurie Vasario šešioliktosios varpu skambindami žuvo Laisvės kankiniais miškuose, lageriuose, prie Laptevų ar KGB rūsiuose... Mes Kovo 11-ąją savo balsu ir parašu tik patvirtinome Jų iškovojimą, siekį ir troškimą.

Tą patį vakarą skubėjome balsuoti dėl įstatymo: „Dėl 1938 metų gegužės 12 dienos Lietuvos Konstitucijos galiojimo atstatymo“: 128 – už; prieš ir susilaikiusiųjų nėra. Dar vėliau, tą patį vakarą, balsuojame dėl įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos laikinojo pagrindinio įstatymo“: 123 balsavus už, 6 susilaikius, priimame LR Laikinąjį Pagrindinį įstatymą; įstatymą „Dėl buvusių Lietuvos

TSR sąjunginio-respublikinio pavaldumo valstybės valdymo organų statuso pakeitimo“. G. Vagnorius primena, kad „praileidome vieną dokumentą – dėl kai kurių valstybės organų įgaliojimų pratęsimo. Priimame. Skubame priimti „Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos kreipimąsi į pasaulio tautas“. Kad žinotų... Kad suprastų...

Tą neišpasakytai laimingą ir labai atsakingą dieną baigėme svarstymu: deleguoti Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos sprendimu TSRS liaudies deputatus: Stasį Kašauską, Nikolajų Medvedevą, jau išvykusius į Maskvą, ir vyksiantį Mečį Laurinkų, „kad pareikštų ten apie Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos išreikštą suverenią Lietuvos žmonių valią gyventi savo nepriklausomoje valstybėje ir norą pradėti derybas su TSRS dėl abiejų šalių tarpvalstybinių santykių sureguliuavimo“. O gal siųsti telegramą? Sutarėme.

Neilgai trukus buvo visko: sutarimų ir nesutarimų, džiaugsmų ir realios baimės dėl kų tik atgautos netekties.. Sausio 13-osios skausminga, krauju sutepta pergalė... Rugpjūtis... Buvo klystelių, klaidų, vargų, nepriteklių. Jų ir dabar apstu. Nenuneigsi – skausminga realybė. Ypač sunku, jei nesi savanaudis, turi sąžinę ir atsakomybės jausmą. Todėl svyruojančių buvo ir bus: gal nereikėjo? Reikėjo! Reikia! Laisvės šaltinio Valstybei, tautai, žmogui, reikia visiems, kieno protas ir jausmas nepakąstas vėžio. Kam baldai, jei neturi būsto? Kam medžiai, jei neturi, kur sodinti? Jei turi žemę, sodo derlius nuo sodininko priklausys! Kam tauta, jei Ji nenori laisvės! (Iš: „Lietuvos Nepriklausomos Valstybės atstatymo Akto signatarai, 1990“ (parengė Julius Beinortas, Jūratė Černiauskiene, Gediminas Ilgūnas ir kt.; Vilnius: Savastis, 2000, p. 94–95.) ■

Lietuvos mokslininkų laikraščio projektui „Akademinės bendruomenės indėlis į mokslinės informacijos sklaidos ir populiarinimo sistemą“ vykdyti Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2017 m. skyrė 8 tūkst. eurų. „Mokslo Lietuvos“ redakcija

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Jolanta Niaurienė
Dizainerė Giedrė Zaveckienė

Redakcinė kolegija: Alyvdas Baležentis, Valentinas Baltrūnas, Valentas Daniūnas, Jonas Dautaras, Raimundas Dužinskas, Vygtintas Gontis, Vilma Gudelytė-Abarienė, Nelė Jurkėnaitė, Regina Kvašytė, Valė Macijauskienė, Milena Medineckienė, Andrius Pukšas, Eugenijus Stumbrys, Emilis Urba, Dalia Urbanavičienė, Janina Valančiūtė.

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius

El. paštas mokslolietuva@gmail.com

Laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Petro ofsetas“

Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius

Tiražas 500 egz.